

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **РЕФОРМИ**

- ∨ *Реформування адміністративно-територіальної структури України*

- ∨ *Реформування системи виконання покарань в Україні*

- **ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ**

- ∨ *Про приватну детективну діяльність в Україні*

№ 12 (197) ЛИПЕНЬ 2020

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 12 (197) 2020

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон щодо підвищення
соціальних гарантій для осіб, які
перебувають під опікою.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Каменєва Т.

Реформування адміністративно-
територіальної структури України.....4
Беззуб І.

Реформування системи виконання покарань
в Україні.....8
Аулін О.

Про приватну детективну діяльність
в Україні.....17

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....20

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав закон щодо підвищення соціальних гарантій для осіб, які перебувають під опікою

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 646-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення соціальних гарантій для окремих категорій осіб», який Верховна Рада України ухвалила 2 червня 2020 р.

Документ спрямований на підвищення соціальних гарантій для дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, зокрема для дітей з інвалідністю, осіб, які досягли 80-річного віку та потребують постійного стороннього догляду.

Закон передбачає збільшення розміру допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, яка призначається відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», з двох до двох з половиною прожиткових мінімумів для дитини відповідного віку, а на дітей з інвалідністю – до трьох з половиною прожиткових мінімумів для дитини відповідного віку.

При визначенні права на призначення допомоги на дітей самотніми матерями застосовуються умови, встановлені для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Документ також вносить доповнення до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» та встановлює допомогу малозабезпеченим родинам, яка надається у вигляді одноразової безвідсоткової поворотної фінансової допомоги працездатній особі, що не працює з числа членів такої сім'ї для організації підприємницької діяльності та виведення сім'ї з бідності.

Закон дає нове визначення середньомісячного сукупного доходу сім'ї, який застосовується при визначенні розміру допомог відповідно до законів України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям».

Також передбачено, що порядок призначення, умови виплати та підстави для припинення виплати державної соціальної допомоги, перелік документів, необхідних для призначення допомоги малозабезпеченим сім'ям та особам з інвалідністю з дитинства і дітям з інвалідністю, встановлюватиметься Кабінетом Міністрів України.

Закон розширює коло осіб, які потребують додаткового сприяння у працевлаштуванні. Цей перелік доповнено непрацюючими працездатними особами з числа членів малозабезпечених сімей, які отримують державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям.

Також, згідно з документом, надається право на призначення державної соціальної допомоги на догляд за самотніми особами, які досягли 80-річного віку та які за висновком лікарсько-консультативної комісії потребують постійного стороннього догляду. Державна соціальна допомога на догляд таким особам призначатиметься у розмірі 40 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, за рахунок коштів державного бюджету (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-pidvishennya-socialnih-garant-61865>). – 2020. – 25.06*).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Т. Каменєва, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реформування адміністративно-територіальної структури України

В Україні триває розпочата у 2014 р. реформа децентралізації, що має на меті повноцінне розкриття потенціалу місцевого самоврядування, а також підвищення рівня медичних, соціальних, освітніх, адміністративних та інших послуг у регіонах. На сьогодні 983 новостворені суб'єкти політичної системи України – об'єднані територіальні громади (ОТГ) – вже отримали значні повноваження зі збору та розпорядження податками, взявши при цьому на себе відповідальність за виконання багатьох регулюючих функцій, що раніше входили до компетенцій обласних/районних адміністрацій та рад. Як наслідок, спроможні територіальні громади нерідко взагалі перестають потребувати адміністративної підтримки зі сторони структурних підрозділів державних адміністрацій, функції яких практично дублюються.

Окрім того, наразі територія 37 ОТГ в Україні складається із громад різних районів, що спонукає до перегляду меж більш, як 60-ти районів. З цього приводу в Мінрегіоні звертають увагу на те, що самі райони є штучними утвореннями для організації на їх території насамперед державної виконавчої влади. Тому, враховуючи, що абсолютна більшість районів країни формувались до 60-х років минулого століття під зовсім інші реалії та потреби, необхідним стає реформування адміністративно-територіальної структури України.

Таким чином, наступним етапом децентралізації стає анонсований на початку 2019 р. новий районний поділ, який би відповідав сучасним вимогам та європейським стандартам, забезпечуючи ефективне державне управління територіями. Наразі Кабінет Міністрів України затвердив список із 129 районів замість 490 існуючих. Відповідне рішення було прийняте на позачерговому

урядовому засіданні. При цьому, як зауважують фахівці, виділення кожного нового району – це додаткові 100 млн грн на рік на утримання там державних структур, тому створивши 129 районів замість 490, уряд планує щонайменше втричі скоротити такі видатки.

Проект відповідної постанови передбачає формування наступних районів: АР Крим – 10 районів, Вінницька область – 5 районів, Волинська область – 4 райони, Дніпропетровська область – 6 районів, Донецька область – 8 районів, Житомирська – 4 райони, Закарпатська область – 5 районів, Запорізька область – 5 районів, Івано-Франківська область – 5 районів, Київська область – 6 районів, Кіровоградська область – 4 райони, Луганська – 8 районів, Львівська область – 7 районів, Миколаївська область – 4 райони, Одеська – 6 районів, Полтавська – 4 райони, Рівенська область – 4 райони, Сумська область – 5 районів, Тернопільська область – 3 райони, Харківська область – 7 районів, Херсонська область – 3 райони, Хмельницька область – 5 районів, Черкаська область – 4 райони, Чернівецька область – 3 райони, Чернігівська область – 4 райони.

Щодо формування об'єднаних територіальних громад прийнято наступне рішення: у Полтавській області передбачається формування 61 територіальної громади, у Волинській області – 54, у Дніпропетровській області – 86, в Сумській області – 51, в Миколаївській області – 52, у Кіровоградській області – 49, на Черкащині – 67, в Івано-Франківській області – 62, на Рівненщині – 64, у Вінницькій області – 63, у Закарпатській області – 64, на Київщині – 69, у Чернігівській області – 57, у Харківській області – 56, в Луганській області – 37, в Одеській області – 91, у Чернівецькій області – 52, в Запорізькій області – 67, у Херсонській області – 49, на

Тернопільщині – 55, у Хмельницькій області – 60, в Донецькій області – 66, у Житомирській області – 65.

У Мінрегіоні розповіли, що пропозицій щодо майбутніх районів було по декілька варіантів, як від експертів, так і від облдержадміністрацій. Усі вони цього і минулого року пройшли широке обговорення. Відповідно до доручення КМУ, обласні державні адміністрації надали свої пропозиції, виходячи з «Методичних рекомендацій щодо критеріїв формування адміністративно-територіальних одиниць субрегіонального (районного) рівня». Рекомендації визначають нижчу межу кількості населення в майбутньому районі – 150 тис. жителів. Цей критерій, зокрема, базується на «Номенклатурі територіальних одиниць NUTS-3» Європейського Союзу.

Проект відповідної постанови та карти планують найближчим часом доопрацювати та опублікувати, оскільки ще вносяться та розглядаються окремі пропозиції. Разом з цим, незважаючи на те, що таке серйозне питання, як поділ території мало б виноситись на референдум, влада вирішує дане питання адміністративним рішенням. На думку голови підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування В. Безгіна, ситуація є цілком об'єктивною: «Якщо публічні консультації зі створення громад тривали півроку, то зі створення районів – лише кілька тижнів і, до того ж, через карантин часто вони відбувалися тільки онлайн. Але широкі консультації з громадськістю тут і непотрібні, бо, грубо кажучи, якщо громади – це про життя їхніх мешканців, то райони – про конфігурацію представництв державної влади. Разом із тим, я мушу визнати, що інформації для населення щодо деталей адміністративно-територіальної реформи було замало» – зазначає очільник.

Процес підготовки реформування адміністративно-територіальної структури України, що передбачає радикальне скорочення районів, із самого початку супроводжують бурхливі дискусії в рядах пересічних

українців та чиновників різного рівня. Як правило, виникають прогнозовані суперечки з приводу визначення нових районних центрів. Наприклад, у Харківській області за право бути райцентром борються Люботин та Богодухів. На думку експертів, з точки зору перспектив розвитку та логістики для цього більше підходить Богодухів, але населення більше у Люботині. До того ж від Люботина до Харкова – лише 27 км і, за великим рахунком, це харківська агломерація.

У Київській області між собою сперечаються Васильків та Фастів (представники обох цих міст навіть подали скарги на Київську ОДА), а також

Бровари та Бориспіль. Ще один конфлікт на Київщині стосується чотирикутника Буча – Ірпінь – Бородянка – Вишгород. Кожне з цих міст претендує на статус райцентру. Але за методикою на нього тягне лише Бородянка, однак у ній для цього трохи замало жителів та відсутня інфраструктура. Обласна адміністрація вирішила цей конфлікт шляхом голосування представників населених пунктів потенційного району, які обрали Бучу, але з цим категорично не погодилися представники Ірпеня.

Справа в тому, що в Бучі проживає 36 тис. чоловік, в Ірпені – понад 100 тис. Крім того, Буча користується інфраструктурою Ірпеня. Саме в Ірпені знаходяться регіональні підрозділи Нацполіції, ДФС, ДСНС, суд, архів і т.п. «Ірпінь серед всіх населених пунктів має найбільшу кількість жителів і найбільшу кількість інфраструктурних об'єктів. Але, незважаючи на це, кулуарним шляхом або шляхом договорняків виникає Бучанський район і місто Буча як його адміністративний центр. Це викликає велике обурення. Ми направили відповідні листи в Кабмін, Мінрегіон, Верховну Раду. І немає жодної відповіді, ніхто не реагує. І люди цим обурені», – розповідає в.о. міського голови Ірпеня, секретар місцевої міськради А. Литвинов. До слова, всупереч указаній в методиці нижню межу в 150 тис., у Бучанському районі опинилось 422 тис.

Також, не дивлячись на те, що максимальна відстань доступності за методикою – 60 км, у непоодиноких випадках села опиняються

відрізаними від адміністративних центрів на значно більшу відстань. Так, в смт Любар, який до цих пір був центром Любарського району з населенням в 27 тис., тепер адміністративно буде відноситись до самого Житомиру, відстань до якого 82 км. А з віддалених сіл цього району в Житомир їхати навіть всі 90 км.

Непорозуміння через новий поділ на райони виникли і в Одеській області. За задумом Кабміну, в регіоні очікується поява шести районів: Подільського, Березовського, Одеського, Білгород-Дністровського, Болградського та Ізмаїльського. Народний депутат С. Колебошин («Слуга народу») на своїй сторінці в Фейсбуці виступив з критикою щодо такого укрупнення районів на Одещині: «Райони розподілені абсурдно. Білгород-Дністровський район повністю охоплює всю водну частину (море і лимани). Решта – дістається Одеському району. Відносити Чорноморськ (який де-факто є частиною Одеської агломерації) до Білгород-Дністровського району (фактично буде адмінцентр половини Бессарабії) – безглуздо. Які можуть бути аргументи на захист такого поділу? Чисельність району в 150 тис. чоловік? Точно ні. Очевидно, що райони нарізали під чийсь персональні інтереси, тому що комусь так зручно. Не знаю, в яких саме кабінетах з'явився цей план, але підтримувати його не буду», – написав нардеп.

Таку ж думку розділяє і мер Одеси Г. Труханов. За його словами, такий розподіл не передбачає розширення меж Одеси, натомість це питання є вельми важливим для міста, позаяк в Одесі дуже висока щільність населення. «Нас водили за ніс місяці три, ми виїжджали до Києва, ми порушували це питання в Асоціації міст України. Нас начебто слухали, але не почули», – обурюється міський голова Одеси.

Водночас не стихає суперечка з приводу того, яке місто має стати районним центром на півночі Чернігівської області. Три умовно рівнозначні міста цілком могли б претендувати на цей статус: Мена, Корюківка та Новгород-Сіверський. Останній згідно з планом Кабміну має стати центром одного з чотирьох новоутворених районів, утім, еліти і жителі цих міст не можуть домовитися між собою. У підкомітеті

з питань адміністративно-територіального устрою комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування пояснюють своє рішення безпековим критерієм: у північній частині області, що межують з Росією розташовані ледь живі села і селища, де фактично взагалі немає жодного форпосту української державної влади. Тож було ухвалено рішення розмістити центр державної влади якомога ближче до кордону.

Варто зазначити, що невдоволення місцевих громад також виникає у випадках, коли навколо одного благополучного району об'єднують відверто депресивні та збиткові громади. Хоча, після наслідків тривалого карантину взагалі невідомо чи можна вже буде говорити про існування в країні економічно спроможних громад. Окремим обтяжуючим фактором для жителів української периферії ставатиме і закономірне масове скорочення у новоутворених районах бюджетників та соціальних об'єктів з усіма негативними соціальними та економічними наслідками – чим менше районів, тим менше лікарень, поліклінік, освітніх установ та різного роду соціальних послуг.

Засловами експертів, саме у цьому і полягають основні ризики задуманої реформи, адже, з одного боку, основним наміром укрупнення районів є скорочення надмірно роздутого штату чиновників (аналогічну оптимізацію проводили багато країн, наприклад, Польща, коли створювала воєводства і укрупнювати територіальні одиниці). З іншого – «під роздачу» потрапляють прості люди, які у відповідь на погіршення умов існування ще активніше почнуть виїжджати з країни, що посилить і до того невтішну демографічну ситуацію.

Зі свого боку правники звертають увагу на проблему зруйнованої системи районних судів. Нагадаємо, що процес ліквідації всіх районних судів та утворення окружних розпочався ще за минулої влади. Керуючий партнер Адвокатської компанії «Кравець і партнери» Р. Кравець вважає, що формування цих округів

не піддається ніякій логіці: «Я особисто запитував у ВККС України інформацію, хто з них розробляв це районування, тому що вже видно величезні проблеми. Починаючи з того, що в Києві хочуть поєднати Голосіївський та Печерський суд, і закінчуючи ситуацією у Львівській області, коли об'єднують три суди області, відстань між якими через гори 200 км, і у судді цей шлях може зайняти цілий день. Ніхто не дав належної відповіді. У Петра Олексійовича була мета підвісити всіх суддів – їх суд ліквідовано, а чи дадуть їм нове місце, ніхто не знає. Таким чином, Порошенко зробив все можливе, щоб судді стали залежними, а нинішня влада нічого не зробила, щоб це припинити. Навпаки, хочуть цим ще й скористатися. І знову ж таки, страждають звичайні люди», – пояснює Р. Кравець.

Водночас неабиякого розголосу набуло перекроювання багатонаціональних областей країни – Закарпатської, Чернівецької та південно-західної частини Одеської області. Як мінімум, обговорюється потенційний ризик сепаратизму в прикордонних регіонах України, як максимум – лунають закиди про сдачу державних інтересів та загрозу національній безпеці. Зокрема, створення за етнічним принципом Берегівського району, який безпосередньо прилягає до кордону з Угорщиною тільки закріпило де-факто створену за роки незалежності автономію угорців на території України. На сьогодні кожен другий в угорській громаді має паспорт Угорщини, а назви населених пунктів, як і вивіски на магазинах та кіосках, оголошення і т.п. дублюються угорською – взагалі, абсолютна більшість місцевих не говорять ні українсько, ні російською мовою та дивляться виключно угорське телебачення. Більше того, на адміністративних будинках окрім українського майорять угорські прапори.

Тим часом, благодійні фонди Угорщини активно допомагають «своїй» громаді на Закарпатті, переводячи щороку суттєву грошову допомогу, регулярно ремонтують дороги, оснащують лікарні. Окрім цього, пенсіонери угорської громади оформляють і солідні угорські виплати за віком. Щомісяця Будапешт

перераховує десяти тисячам закарпатців по 100 тис. форинтів (близько 9 тис. грн) за досі чинною угодою між СРСР і Угорщиною від 1963 р. про взаєморозрахунок пенсійного забезпечення.

Подібна ситуація розгортається і в Чернівецькій області, на землях, які входили до Другої світової війни до складу Румунії: так само Бухарест масово роздає свої паспорти і підкидає грошей чернівецьким румунам. Деякі населені пункти навіть проводять символічні референдуми щодо приєднання до Румунії. Усе це лише ще раз підтверджує, що чим важче економічна ситуація в країні, тим більшим стає політичний вплив сусідніх держав і тим привабливіше вони виглядають для населення.

Утім, про створення умов для «федералістичних» настроїв у даному контексті говорити зась. Розробники нинішньої адміністративно-територіальної реформи запевняють, що сепаратистських ризиків вона не несе, а Україна, створюючи райони з компактним проживанням нацменшин, усього лише виконує європейські стандарти. У такий спосіб Україна надасть більше свободи «етнічним» регіонам і зніме напругу від прийнятого раніше мовного закону.

Та особливо дивують високопосадовці, які, аргументуючи безпечність перекроювання у такий спосіб прикордонних районів, спираються на статистику перепису населення України майже «двадцятирічної» давності. Мовляв, наприклад, Берегівський район зовсім не є тотально угорським, оскільки за результатами перепису населення 2001 р., угорців у ньому близько 76 %, і суттєво зменшуючи цю частку шляхом об'єднання Берегівського району з Виноградівським (де угорців лише 26 %, а 71 % є українцями), ми збалансуємо не тільки державну присутність на цій території, але й її етнічний склад... При цьому наскільки актуальними є вихідні дані, у тому числі по Виноградівському району, чомусь не йдеться.

Між тим, реорганізацію планують розпочати одразу ж після місцевих виборів і, за планами Мінрегіону, вона триватиме до липня 2021 р. Без сумніву, утворення ефективної системи територіальної організації влади

на субрегіональному рівні – надзвичайно актуальне та важливе завдання для нашої держави, однак його не можна зводити до банального наміру економії бюджетних коштів. Дане реформування, як і будь-які інші реформи в країні мають бути виваженими та відповідати національним інтересам. Звісно ж, власним (Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: [\[i-separatizmu-pidsumki-pershoji-pyatirichki-decentralizaciji-v-ukrajini-636962.html\]\(https://glavcom.ua/publications/protiotruta-vid-avtonomizmu-i-separatizmu-pidsumki-pershoji-pyatirichki-decentralizaciji-v-ukrajini-636962.html\); <https://news.liga.net/politics/news/v-ukraine-vtroe-umenshat-kolichestvo-rayonov>; <https://decentralization.gov.ua/news/12513>; <https://glavred.info/ukraine/ugroza-separatizma-ili-otkaz-ot-sovetskih-perezhitkov-est-li-zrada1-v-sokrashchenii-rayonov-novosti-ukrainy-10179122.html>; <https://strana.ua/articles/analysis/271991-zachem-ukrainu-khotjat-narezat-narajony.html>; <https://voi.com.ua/news/1440435/>\).](https://glavcom.ua/publications/protiotruta-vid-avtonomizmu-</p></div><div data-bbox=)

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реформування системи виконання покарань в Україні

Організація та підтримання на належному рівні функціонування системи виконання покарань є одним із ключових завдань сучасної держави, важливим показником її спроможності забезпечувати захист прав людини, яка відбуває покарання. І це не дивно, оскільки основним змістом покарання є застосування примусу і правообмежень до особи. Саме у цій діяльності ризик зловживань щодо особи, яка зазнала правообмежень, а отже позбавлена певної міри захисту є дуже високим. Стан вітчизняної системи виконання кримінальних покарань завжди викликав виправдану критику з боку як міжнародних, так і вітчизняних правозахисних організацій, громадськості і навіть державних органів.

Зокрема, з боку Європейського комітету з запобігання катуванням Ради Європи, який з 1998 р. відвідує українські пенітенціарні установи. Під час візитів іноземні фахівці прискіпливо аналізують ситуацію з поведінням із в'язнями та умовами тримання. За результатами таких візитів публікуються детальні доповіді про виявлені проблеми та рекомендації (12 з 15 доповідей щодо України, опублікованих за весь час, повністю або частково були присвячені українській пенітенціарній системі).

У рамках проекту «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для підтримки в'язничної реформи в Україні» було проведено детальний аналіз стану виконання рекомендацій Комітету в Україні.

Серед низки проблем, які не вирішуються понад 20 років, наприклад, застаріла норма житлової площі на одного ув'язненого – 2,5 м², тоді як стандарт Комітету – не менше 4 м² на особу; ув'язнені цілодобово проводять у своїх камерах без можливостей зайнятості (праці, навчання, спорту тощо, одногодина прогулянка не є достатньою); особи, взяті під варту, не мають права на телефонні дзвінки, а для одержання побачень їм щоразу потрібно звертатися за дозволом до слідчих органів чи суду. Невиконаними залишаються рекомендації щодо ремонтів чи реконструкції окремих СІЗО: у Києві, Харкові, Одесі, Львові, Хмельницькому та ін. Комітет давно рекомендує переглянути систему колективного тримання у пенітенціарних установах. «Казарменні» приміщення у колоніях, а також багатомісні камери у СІЗО, в яких можуть триматися десятки людей, – неприйнятні. Адже наслідком такого тримання є конфлікти та насильство між в'язнями, обмеження приватності та неможливість індивідуалізованого підходу.

Непринятною є і ситуація з медичним забезпеченням у пенітенціарних установах. Окрім недостатньої кількості медичного персоналу, критичним є стан з ремонтами, обладнанням та забезпеченням ліками медичних частин. Комітет також послідовно відстоює позицію, що в'язнична охорона здоров'я має бути якомога більше інтегрованою у медицину на волі, зокрема, рекомендовано передати

відповідальність за медичне забезпечення у пенітенціарних установах до МОЗ України.

Не виконуються і рекомендації комітету щодо в'язничного персоналу. Представники комітету неодноразово вказували на критичний некомплект персоналу, який працює безпосередньо з засудженими. Це перешкоджає впровадженню так званої динамічної безпеки, яка передбачає встановлення позитивних відносин між персоналом та в'язнями з метою виявлення та своєчасного реагування на ризики безпеки та порядку.

До речі, доповіді та рекомендації комітету часто використовуються для обґрунтування Європейським судом з прав людини своїх численних рішень проти України за заявами українських в'язнів. Україна входить у трійку «лідерів» за кількістю скарг до ЄСПЛ на умови тримання у в'язницях. Із майже 60 тис. судових справ, які чекають рішення, приблизно 15 % – проти України.

Щороку Україна програє десятки справ у ЄСПЛ за порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через неналежні умови тримання та медичне забезпечення. Сума компенсацій за рік становить десятки мільйонів гривень (6–10 тис. євро на особу з держбюджету).

Також, за словами президента Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському, або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню М. Гнатівського, часто суди в Європі відмовляють в екстрадиції особи на підставі того, що умови тримання в місцях позбавлення волі в країні, яка вимагає екстрадиції, є поганими. Це пояснюється тим, що кожна європейська держава має міжнародне зобов'язання не видавати людину туди, де їй загрожує катування або нелюдське чи таке, що принижує людську гідність, поводження або покарання. Така практика є дуже поширеною і щодо держав, які не входять до складу ЄС. Так, Вищий земельний суд Ольденбурга (Німеччина) відмовив Україні в екстрадиції підозрюваного в корупції колишнього депутата Верховної Ради України О. Онищенко, посилаючись на доповідь Європейського комітету з запобігання катуванням щодо України.

Виконання рекомендацій Європейського комітету з запобігання катуванням допоможе зробити українські в'язниці більш гуманними та змінить фокус із покарання на ресоціалізацію та подальшу реінтеграцію позбавлених волі осіб. Проте для таких змін необхідна стійка політична воля з боку держави.

Наразі в Україні понад 52 тис. ув'язнених і засуджених, що перебувають у 121 установі виконання покарань (УВП) та слідчих ізоляторах (Україна входить до числа країн із найбільшим числом ув'язнених; рівень ув'язнень в Україні – 125,7 ув'язнених на 100 тис. населення є вищим за середній показник по Європі, де 106 в'язнів на 100 тис. населення).

Більшість приміщень УВП та СІЗО потребують ремонту через невідповідність елементарним правилам санітарії та гігієни. А деякі будівлі та комунікації настільки зношені, що ремонт не допоможе, адже збудовані вони понад 100 років тому.

Практично в кожному СІЗО є проблема перенаповнення камер – по 30–40 чоловіків в одній камері місяцями, роками, на казенних матрацах, інколи навіть без постільної білизни, без повітря, з пліснявою на стінах, з тарганами, тобто в абсолютно антисанітарних умовах. У СІЗО закриті люди, які перебувають під слідством, тобто їхню вину не доведено судом, і не виключено, що когось з них визнають невинним. Згідно з європейськими стандартами тримання в таких умовах трактується як катування та жорстоке поводження.

Позитивним за останні декілька років виявилось лише вирішення питання перенаселення кримінально-виконавчих установ. З 2015 р. кількість засуджених зменшилась на третину, передусім завдяки так званому «закону Савченко». Проте з'явилась нова проблема: в деяких установах відбування покарань в результаті опинилося більше обслуговуючого персоналу, ніж самих в'язнів.

Як свідчить позитивна міжнародна практика, в'язничний менеджмент є ефективним у тому разі, якщо чисельність тих, хто перебуває в установі виконання покарань, не перевищує

1000 осіб, а в слідчому ізоляторі – 500 осіб. Ця кількість, звісно, має співвідноситися із нормами житлової площі.

Незважаючи на те, що українська пенітенціарна система багато років знаходиться в перманентному стані реформування, для вирішення проблем, які є комплексними, потрібні як зміни до законодавства, так і фінансові ресурси на забезпечення належних умов тримання. Також виконання європейських рекомендацій потребує цілого спектру заходів зі зміни професійної культури та підходів серед пенітенціарного персоналу.

Слід зазначити, що Концепція реформування пенітенціарної системи України, головною метою якої була гуманізація системи кримінально-виконавчої системи покарань, була схвалена ще у вересні 2017 р. Тоді ж до Верховної Ради України був внесений законопроект «Про пенітенціарну службу», який і мав допомогти втілити в життя нову Концепцію, запропоновану Міністерством юстиції України. Утім, Мін'юсту так і не вдалося дотиснути нардепів. Тож тепер за продовження реформи взялися підопічні нового міністра юстиції Д. Малюська.

У листопаді 2019 р. міністр презентував To do list змін, з визначенням цілей державної політики на наступних п'ять років, ключових проблем та відповідної дорожньої карти. Важливою складовою цього процесу є реформування кримінально-виконавчої системи. Так, першочерговими та основними пріоритетними напрямками державної політики в цій сфері є вирішення наступних проблем: приведення умов тримання ув'язнених у слідчих ізоляторах та осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі до європейських стандартів; переповнення місць тримання ув'язнених та засуджених; зростання захворюваності на туберкульоз, ВІЛ-інфекцію та інші епідемічні хвороби серед ув'язнених та засуджених; недостатнє матеріально-технічне забезпечення органів та установ виконання покарань; попередження вчинення нових злочинів особами, взятими під варту, та які

відбувають покарання, а також запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню з особами, які тримаються в установах виконання покарань; поліпшення роботи з кадрами кримінально-виконавчої служби, вдосконалення їхньої професійної підготовки.

Крім цього, він акцентував увагу ще на трьох важливих цілях – доступі ув'язнених до освіти і корекційних програм, збільшення фінансування на медицину, харчування та побут і збільшення заробітної плати працівників.

Але державних інвестицій для приведення умов в'язниць до міжнародних норм не вистачає.

Разом з тим, варто визнати, що система покарань вартує державі суттєвих ресурсів на утримання. Щороку сума на потреби пенітенціарної системи зростає. Для бідної держави, що воює, це значні кошти. Так, як зазначила експертка з управління державними інвестиціями, членкіня команди підтримки реформ Міністерства економіки України Т. Тавлуй, Україна витрачає 0,5 % всього бюджету на кримінально-виконавчу систему та виправні заходи. У 2019 р. було витрачено 7,3 млрд грн, що складає 5 % від витрат на громадський порядок, безпеку та судову владу.

А з наслідками, які за собою потягне світовий карантин, навряд чи в бюджеті України знайдуться зайві кошти для повного задоволення потреб місць позбавлення волі в капітальних інвестиціях. Тому міністерство планує залучати кошти з альтернативних джерел, звідси і останні ініціативи: платні камери, приватні СІЗО та розпродажі в'язниць, розповів міністр юстиції Д. Малюська.

Усього в Україні 148 УВП і СІЗО. Діючих – 121. Їх планове наповнення – понад 112 тис. осіб, а фактично там перебуває вдвічі менше. За даними Департаменту виконання кримінальних покарань, в Україні зараз 27 законсервованих в'язниць і ще 9 збираються закрити незабаром. Ще 12 виправних центрів будуть закриті, якщо депутати приймуть закон про альтернативні види покарань.

Джерело: https://zn.ua/ukr/LAW/yak-zrushi-z-miscya-reformu-penitenciarroyi-sistemi-plan-ye-potribno-diyati-341729_.html

Отже, наявний переки: уцент заповнені СІЗО, такі як Київське та Одеське, і чимала кількість напівпорожніх колоній, де на одного в'язня припадають два–чотири співробітники.

Міністерство юстиції України планує виставити на продаж в'язниці, якими наразі не користуються, повідомив міністр. Він пояснив, що йдеться не про продаж тюрем, в яких утримують злочинців, а про комплекси, які наразі не використовуються, проте держава утримує їх на кошти платників податків.

Утримання законсервованих установ потребує виділення значних коштів з держбюджету, зокрема, на утримання майна таких установ, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, оплату праці персоналу (витрати

на законсервовані установи складають понад 94 млн грн у рік, зокрема оплата праці персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, який забезпечує підтримання у належному стані таких об'єктів понад 88 млн грн).

Тож спостерігається неефективне та нераціональне використання і державних коштів, і майна. Коментуючи запуск першого етапу скорочення в'язниць, міністр підкреслив, що Мін'юст не може дозволити собі утримання в'язниці, яку завантажено на 30–40 %. За підрахунками міністерства, орієнтовна потреба кримінально-виконавчої системи для рівномірного тримання засуджених та ув'язнених становить 55–60 установ.

Оптимізація установ виконання покарань за регіональним принципом **ZN,UA**

Джерело: Офіс Генерального прокурора

Джерело: https://zn.ua/ukr/LAW/yak-zrushiti-z-miscya-reformu-penitenciarnoyi-sistemi-plan-ye-potribno-diyati-341729_.html

Д. Малюська вкотре зауважив, що на сьогодні колишні міські в'язниці стоять в історичних ареалах ледь не всіх великих українських міст: Києва, Львова, Дніпра, Одеси, Полтави, Харкова та багатьох інших.

Майже всі вони були збудовані переважно в ХІХ ст., а то й раніше. Майже в усіх – жахливі умови утримання: грибок, пліснява на стінах, відсутність належної вентиляції, антисанітарія.

Також Мін'юст хоче продати старі слідчі ізолятори, наприклад, у Львові або Києві, і винести їх за межі міст або в промзону. У межах Львова є відразу дві установи, які потенційно можна продати, і які коштуватимуть дорого, зазначив міністр. За його словами, основний

інтерес для покупців становитимуть не приміщення, а земельні ділянки.

Використовувати непотрібні в'язниці для розвантаження перевантажених слідчих ізоляторів неможливо, тому що вони побудовані за барачним типом, а режим для слідчих ізоляторів передбачає камерне утримання. По-друге, слідчі ізолятори прив'язані до обласних центрів, де постійно відбуваються судові засідання і проводяться слідчі дії за безпосередньої участі ув'язнених.

За словами Д. Малюски, для того, щоб почати процес продажу «заморожених в'язниць», Верховна Рада України має ухвалити законопроект № 3591 «Про внесення змін до бюджетного кодексу України», який дозволить

не тільки продавати законсервовані в'язниці, але й використовувати 70 % надходжень від продажу на нове будівництво і реконструкцію старої в'язничної інфраструктури.

Завдяки продажу законсервованих в'язниць можна буде підвищити стандарти утримання ув'язнених та дотримання їхніх прав, та зменшити витрати на поточне утримання СІЗО завдяки енергоефективності та відсутності потреби у постійних ремонтах, заявив міністр.

Таким чином, реалізація цього законопроекту поліпшить умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту, в установах виконання покарань без додаткового залучення коштів з державного бюджету та зменшить витрати на утримання закритих установ.

Іншим джерелом фінансових надходжень стануть платні камери підвищеного комфорту у СІЗО, розповів Д. Малюська.

За словами заступниці міністра юстиції О. Висоцької, це частина експериментального проєкту, запровадженого урядом 22 квітня 2020 р. Його суть полягає в тому, щоб за фіксовану плату затримані мали можливість провести свій час в СІЗО в куди комфортніших умовах, яких би вони не бачили у звичайних камерах. Зокрема, у платних камерах збільшена норма площі на одного ув'язненого, відгороджений санвузлок та є мінімальний набір необхідних побутових умов. При цьому після вироку суду перебування у поліпшених камерах не передбачається.

Заселитися затриманий може після написання спеціальної заяви та перерахування коштів на рахунок спеціального фонду слідчого ізолятора. Ці гроші повинні витратитися для поліпшення умов у звичайних камерах, наприклад, на проведення поточного ремонту чи заміни сантехніки.

За словами О. Висоцької, цей експеримент дасть можливість перевірити, чи здатні слідчі ізолятори за власні кошти провести мінімальні санітарно-побутові покращення без очікування прямих дотацій із держбюджету.

Чиновниця додала, що проєкт триватиме до 31 грудня 2021 р. За його результатами у міністерстві вирішать, чи варто продовжувати ініціативу. Наразі до проєкту з функціонування платних камер приєдналося 10 СІЗО.

На думку міністра юстиції, платні камери допоможуть зменшити корупцію. Якщо раніше за поліпшення умов давали хабарі, то нині за це платитимуть офіційно. За допомогою відеоспостереження пильнуватимуть, щоб у камерах не перебувало більше людей, ніж передбачено.

З моменту введення платних камер у слідчих ізоляторах міністерство отримало 115 тис. 500 грн (станом на 15 червня 2020 р.). Д. Малюська назвав такий результат «маленькою цеглинкою у величезній реформі пенітенціарної служби».

На думку Д. Малюська, наявність платних камер також дозволить українській владі знизити витрати на виконання рішень ЄСПЛ (сплату компенсацій за неналежні умови тримання в СІЗО).

Правозахисники такого оптимізму не поділяють. Вони наполягають на необхідності навести лад та забезпечити комфорт для всіх, а не лише для тих, хто може заплатити. Зокрема, голова Amnesty International Ukraine О. Покальчук переконана, що це підпадає під поняття дискримінації – дискримінації за майновим станом, адже не всі, хто перебувають у СІЗО, мають можливість фінансово оплатити такі умови. Таку ж думку стосовно створення платних камер в СІЗО висловили Уповноважена ВРУ з прав людини Л. Денісова та виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини О. Павліченко.

На переконання колишнього голови Пенітенціарної служби України С. Старенький, ініціативи міністра Д. Малюська щодо продажу тюрем не мають економічного обґрунтування. Єдиний спосіб залучення коштів у цю галузь – робота в'язнів. У виправних установах утримуються засуджені, які є працездатними, які можуть працювати, які повинні працювати та заробляти кошти для ремонту колоній. На жаль, в Україні засуджені, по-перше, не завантажені роботою, по-друге, не зобов'язані відшкодовувати кошти на утримання, зазначив С. Старенький.

Голова громадської організації Альянс української єдності О. Цвілий також вважає, якщо налагодити робочий процес, засуджені

зможуть стимулювати багато робочих галузей, а гроші, які вони зароблять, витратять у системі.

Загалом, за словами міністра юстиції, напрям руху в'язничної реформи – це зменшення бюджетних витрат на утримання засуджених. Вони у достатній фізичній формі для того, щоб працювати, заробляти та не сидіти на шиї платників податків. В Україні планують розширити застосування громадських робіт як покарання. Громадські роботи будуть застосовуватися як основний, так і додатковий вид покарання, наприклад, разом із пробаційним наглядом, пояснив Д. Малюська.

Заробітна плата українських в'язнів, які працюють в цехах, складає 10–12 грн у день. Окрім цього, вони працюють в небезпечних та антисанітарних умовах для життя. Створити гідні умови праці в'язням, на думку директора Асоціації українських моніторів дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів В. Пивоварова, можна шляхом залучення бізнесу та створення конкуренції. Також він вважає, що ідея нинішнього міністра юстиції про розпродаж будівель в'язниць хоча і не нова, однак є шанси успішно її реалізувати.

Сьогодні у суспільстві широко обговорюється, а Міністерством юстиції України – задекларована, тема покращення умов тримання шляхом створення системи пенітенціарних закладів різних форм власності. Міністр юстиції заявив, що в Україні не буде приватних в'язниць, адже, на його думку, бізнес може бути зацікавлений у тому, щоб саджати за ґрати якомога більше людей. Проте, ймовірно, будуть приватні слідчі ізолятори. Такі СІЗО будуть знаходитись під українською юрисдикцією. Наразі, Міністерство юстиції розробляє нормативно-правові акти для приватних СІЗО. По суті, це будуть готелі «спецрежиму», що знаходитимуться під охороною, пояснив Д. Малюська. Якщо людину ще не засудили, а ступінь її вини не доведено, цілком логічним є більш сприятливі умови для утримання таких підозрюваних. Якщо поєднати це з вигодою для держави і при цьому поставитися серйозно до охорони та дотримання правил утримання, то приватні СІЗО також можуть стати кроком до реформування всієї

пенітенціарної системи. Як пояснив міністр юстиції, в Україні існуватимуть як державні, так і приватні СІЗО. Останні генеруватимуть прибутки, які будуть витрачені на державні слідчі ізолятори.

На думку правників, для створення системи приватних СІЗО необхідні значні капіталовкладення. Благодійністю ніхто займатись не буде, і за власний кошт утримувати ув'язнених у СІЗО теж ніхто не буде – це бізнес, пояснює правознавець та адвокат Р. Кравець. Тому необхідно в держбюджеті передбачити кошти для компенсації власникам приватних СІЗО, адже в умовах мінливого податкового законодавства, приватні СІЗО як бізнес можна вважати досить ризикованим, додав правознавець.

До того ж, на думку нового очільника Мін'юсту, допомогти реформувати пенітенціарну систему мають ще дві новації, які вже давно застосовуються в усьому цивілізованому світі. По-перше, пробація – це альтернативні ув'язненню покарання, а також можливість звільнення засудженого, якщо він демонструє гарантоване виправлення. Іншими словами це нагляд, комплекс різноманітних обмежень та обов'язкових освітніх заходів.

По-друге, це зміна філософії самих покарань за нетяжкі злочини. Насамперед застосування громадських робіт або таких заходів як домашній арешт із носінням спеціальних браслетів.

Пробація – проєвропейський прогресивний підхід до виконання покарань, який не передбачає позбавлення волі. Натомість він допомагає правопорушникам адаптуватися до життя у суспільстві, виправитися та попередити вчинення повторних кримінальних правопорушень. Пробація важлива для держави та суспільства, оскільки обходиться державі в 10 разів дешевше, ніж ув'язнення. До того ж суспільство позитивно впливає на процес відновлення особистості засудженого, тоді як останній зберігає сімейні відносини, роботу та житло.

Пробація робить суспільство більш безпечним за меншу ціну, ніж тюремна система, цьому є багато доказів у різних юрисдикціях

Європейського Союзу, наголошує керівник проєкту ЄС «Право-Justice» Д. Віткаускас.

В умовах реформування системи виконання та відбування покарань постають питання щодо доцільності, обґрунтованості та ефективності окремих змін. Для того, щоб обрати найкраще для України, слід вивчати світовий досвід з цього приводу.

Світова практика показує, що практично всі країни світу стикалися з проблемою закриття та продажу старих в'язниць.

Надзвичайно вдалим прикладом реінтеграції колишньої в'язниці в сучасний простір європейського міста є колишній бенедиктинський монастир Мурате (Monastero delle Murate) у Флоренції. З 1883 по 1985 р. у Муратському монастирі містилася чоловіча тюрма Флоренції. Стіни цієї в'язниці бачили чимало: тут утримувалися і кримінальні головорізи, і політичні в'язні: анархісти, соціалісти, комуністи, антифашисти. Умови утримання в Муратському монастирі були жахливими: камери площею 9 квадратних метрів, антисанітарія. На момент закриття на території стародавньої в'язниці перебувало близько 600 ув'язнених. Усіх їх перевели в новозбудовану сучасну тюрму Соллічано. Натомість будівлю монастиря було реставровано, відкрито кав'ярні, магазини, ресторани; частину будівлі здали під офіси й житло. Певна територія була відведена під культурний простір, зокрема під майстерні художників і музей.

Серед прикладів можна назвати Стару Мельбурнську тюрму, закриту ще в 1924 р. З 1972 р. вона діє як музей – щороку її відвідують тисячі туристів. У колишній тюрмі міститься і стамбульський чотиризірковий готель «Чотири сезони» на площі Султанахмет.

Тюрма Мальмезон у Оксфорді – збудована ще в XI ст., закрити в 1996 р. і перебудована нині в розкішний бутік-готель. До речі, в 2015 р. уряд Великої Британії оголосив про наміри закрити і продати всі тюрми XIX ст. – обслуговувати їх справа витратна, до того ж, важко здійснювати контроль за ув'язненими. Не сприяють вони і реабілітації останніх. Старі тюрми мають бути замінені 9 новими в'язницями, що коштуватиме

країні майже мільярд фунтів стерлінгів, а на місці «вікторіанських реліктів» планують збудувати нове житло – понад 3 тис. будинків. Яскравий приклад – знаменита Редінгська тюрма, відкрита в 1844 р. Її закрили в 2013 р. Упродовж кількох років тривали дискусії з приводу долі знаменитої тюрми, лише в жовтні 2019 р. Міністерство юстиції таки повідомило, що виставило будівлю на продаж. Обслуговування подібного комплексу коштує понад 250 тис. фунтів стерлінгів на рік.

Серед інших яскравих прикладів можна назвати тюрму-фортецю Хептапіргіон у грецьких Салоніках. Збудована ще в IV ст. фортеця впродовж віків була відома як військовий форт, у XIX ст. втратила своє стратегічне значення і була перетворена на тюрму. У 1989 р. Хептапіргіон було закрито. Нині там ведуться реставраційні роботи, об'єкт частково відкритий для туристів.

Як вже зазначалося, сьогодні Міністерство юстиції України розглядає варіант приватизації лише слідчих ізоляторів, а не колоній. Проте теоретично приватні в'язниці є економічно вигідними для держави. Статистикою доведено, що економія досягається 5–15 % державних коштів.

Але приватні в'язниці теж не виключають ризиків порушень прав людини. Наприклад, в США існує проблема понаднормового використання робочої сили власниками в'язниць, а також намагання кинути за ґрати якомога більшу кількість порушників за лобістського сприяння тих же інвесторів. Показник кількості в'язнів до населення у США найбільший у світі – 655 осіб на 100 тис. осіб.

У бік федерального уряду звідусіль лунають звинувачення щодо впровадження приватних в'язниць, мовляв, це провалений експеримент і це дає такий великий відсоток населення в ув'язненні. Проте ці всі звинувачення можна відкинути однією цифрою: лише 8 % ув'язнених США утримуються у приватних закладах.

На противагу США у Великобританії співвідношення кількості в'язнів до населення в Англії та Уельсі складає 139, у Шотландії – 148. Країна вирішила на початку 90-х років

спробувати модель управління в'язницями із залученням приватного сектору у зв'язку з їх перенаповненням. Так, в Англії та Уельсі загалом 14 закладів зі 134-х керуються приватним сектором. У Шотландії – 2 в'язниці приватні, 13 – державні. Інвестор за свій кошт проектує, будує та керує в'язницею, проте через 25 років активи переходять у власність держави. Приватні в'язниці контролюються державою так само, як і державні.

В Естонії, де найбільший процент ув'язнених серед європейських країн, діють дві приватні в'язниці. У 2007 р. в Японії було збудовано першу приватну в'язницю для засуджених за нетяжкі злочини на 1000 місць.

Подібні проєкти розглядалися в Латвії, Болгарії, Угорщині, Чехії. Латвійський союз ділового партнерства виступив з ініціативою створення приватних тюрем для засуджених бізнесменів з метою більш ефективної ресоціалізації, перевиховання та забезпечення належних умов тримання. Однак уряд країни такий проєкт не підтримав, оскільки реалізація цього проєкту порушила основоположний принцип права: рівності всіх перед законом.

Франція на впровадження приватних в'язниць не пішла, але активно використовує інструменти державно-приватного партнерства (ДПП). Понад третина французьких закладів позбавлення волі функціонують на засадах ДПП. Повністю в руки приватних інвесторів в'язниці не віддаються. Приватні підприємці можуть бути задіяні у будівництві установ, забезпеченні харчування, організації трудової діяльності ув'язнених тощо.

Якщо ж в Україні не будуть створювати приватні в'язниці, можна спробувати шлях Франції, де подібні заклади функціонують на засадах державно-приватного партнерства. Як правило, в управлінні приватних компаній діяльність виявляється більш ефективною з точки зору якості послуг та мінімізації витрат, таким чином, вдається зекономити кошти державного бюджету та отримати вищий рівень послуг. Проте у такому випадку державі все одно доведеться інвестувати в інфраструктуру, принаймні частково із залученням інвестора.

Світовий досвід показує, що незважаючи на те, що є позитивний ефект для бюджету країни

від приватизації чи державно-приватного партнерства, безумовно не гарантуються та реалізуються права людини та громадянина, принципи та міжнародні стандарти утримання засуджених, тому система потребує жорсткого контролю з боку держави.

Таким чином, для реальних, а не декларативних реформ у галузі виконання покарань, конче необхідно змінити парадигму пенітенціарної системи з каральної, побудованої на насильстві, приниженні честі і гідності, порушеннях прав людини, на цивілізовану, що гарантує дотриманням міжнародних стандартів захисту прав людини (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Інтернет-альманах «Антидот» (<https://antidot.info/analytics/shcho-ne-tak-z-ukrains-kumu-v-iaznytsiamy/>); Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи (<http://khp.org/index.php?id=1591169185>); вебсайт ZN.UA (https://zn.ua/ukr/internal/sim-kil-pekla-penitenciaranoi-sistemi-333623_.html; https://zn.ua/ukr/LAW/yak-zrushiti-z-miscya-reformu-penitenciaranoi-sistemi-plan-ye-potribno-diyati-341729_.html; https://zn.ua/ukr/UKRAINE/u-min-yusti-planuyut-prodati-zamorozheni-v-yaznici-350018_.html?g=article&m=260553); вебсайт німецької міжнародної телерадіокомпанії Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/ukrainski-sizo-i-rishennia-nimetskoho-sudu-shchodonyshchenka/a-53700269>); єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал» (<https://www.kmu.gov.ua/news/denis-malyuska-vzhe-rozroblene-programne-zabezpechennya-dlya-obliku-zasudzhenih>); вебсайт видання «Юридична Газета» online (<https://jur-gazeta.com/golovna/u-minyusti-rozrobili-programne-zabezpechennya-dlya-obliku-zasudzhenih.html>; <https://jur-gazeta.com/golovna/es-pidtrimue-reformu-probaciyi-v-ukrayini-vidpovidno-do-evropeyskih-standartiv.html>); сайт «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/columns/2020/04/20/7248628/>); вебпортал «Слово і Діло» ([16](https://www.slovoidilo.ua/2019/12/03/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/mif-pro-pryvatni-sizo-kilka-sliv-pro-</i></p></div><div data-bbox=)*

reformu-penitencziarnoyi-systemy); вебсайт Lb.ua (https://ukr.lb.ua/news/2020/06/04/459156_radu_vnesli_zakonoproiekt_pro_produzh.html); вебсайт «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3028597-turemnij-klinc-abo-sizo-nazavzdi.html>); вебпортал медіакорпорації «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-mijust-rozprodazh-tiurem/30656493.html>); сайт Depo.ua (<https://kh.depo.ua/ukr/kh/bez-shkonok-i-shniriv-u-kharkivskomu-sizo-zyavilasya-kamera-pidvishchenogokomfortu-fotoreportazh-202006101173258>); вебсайт «5 канал» (<https://www.5.ua/kyiv/vip-kamery-v-sizo-shcho-chekaie-na-ukrainskykh->

areshtantiv-i-skilky-tse-koshtuie-214969.html); інформаційне агентство АСПІ (<https://aspi.com.ua/news/suspilstvo/minyust-zarobiv-bilshe-100-tisyach-griven-na-lyuks-kamerakh-u-sizomalyuska>); сайт Української Гельсінської спілки з прав людини (<https://helsinki.org.ua/articles/stvorennia-platnykh-kamer-u-sizotse-dyskryminatsiia-v-iazniv/>); інформаційний портал «ХУСТ інфо» (https://khustinfo.com/blog/partija_v_monopoliju_chomu_v_ukrajini_mozhut_pochati_prodavati_v_jaznici/2020-01-22-1467); LegalHub. Online (<https://legalhub.online/biznes/pryvatni-sizo-v-ukrajini-mif-chy-realnist/>)).

О. Аулін, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Про приватну детективну діяльність в Україні

17 червня комітет з правоохоронної діяльності Верховної Ради України в черговий раз розглядав проекти закону про детективну діяльність в Україні. Перший – «Про приватну детективну діяльність» № 3010 від 04.02.2020 р. Другий – «Про приватну детективну (розшукову) діяльність»

№ 3010-1 від 18.02.2020 р. Наявність одразу двох претендентів на перемогу завжди викликає інтерес до авторів або ініціаторів законопроектів, а також запитання, що їх творчість може принести суспільству. Особливо у двадцяту річницю першої невдалої спроби Ю. Кармазіна з його законопроектом України № 5237 «Про приватну детективну діяльність».

Якщо торкатися осіб авторів законопроекту-переможця – народних депутатів М. Галушка та В. Медяника, то слід зазначити, що обидва мають юридичну освіту і входять до фракції «Слуга народу». В. Медяник – голова підкомітету з питань законодавства про адміністративні правопорушення та охоронної і детективної діяльності комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності. М. Галушко є членом вищезазначеного парламентського комітету, а на момент обрання до ВРУ очолював охоронну компанію ПП «ГАЛІД».

Альтернативний законопроект ¹ був внесений групою парламентарів на чолі з А. Кожем'якіним із ВО «Батьківщина». До отримання депутатського мандату він також як батько В. Медяника займав керуючі посади в органах СБУ і, навіть, отримав звання генерал-лейтенанта. Свого часу закінчив КНУ ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «правознавство». Ще один член авторського колективу – М. Цимбалюк. І знову генерал-лейтенант – тільки міліцейський. А ще він доктор юридичних наук, професор, автор та співавтор 5 монографій, 6 підручників, Заслужений юрист України і таке інше. Звісна річ – член фракції ВО «Батьківщина». Є в списку і В. Налівайченко, колишній дипломат і голова СБУ (ВО «Батьківщина»). Наступний – А. Бурміч також виходець з СБУ, генерал-майор, засновник бізнес-структур, але член фракції «Опозиційна платформа – За життя». Його однопартієць і заступник голови парламентського комітету з питань правоохоронної діяльності – Г. Мамка закінчив Національну академію внутрішніх справ і Академію управління МВС України. До приходу в політику був заступником

¹ Уже десятий, якщо рахувати з вищезазначеного законопроекту Ю. Кармазіна від 2000 р.

начальника Головного слідчого управління МВСУ. Захистив дисертацію і отримав науковий ступень кандидата юридичних наук. Замикає список законотворців В. Данілов. Він закінчив Київський національний університет фізичного виховання і спорту та Харківський державний економічний університет. Тому, мабуть, до того як опинитися в лавах «Батьківщини», займав керівні посади в різних спортивних об'єднаннях і в банківських структурах.

Отже обидві команди майже цілком професійні, мають досвід у сфері правознавства. Їх члени обґрунтовують доцільність прийняття нового закону необхідністю унормувати приватну детективну практику захисту особистих та майнових прав фізичних та юридичних осіб – суб'єктів приватного права. У виступах ініціаторів йшлося про те, що в Україні цей вид послуг на законодавчому рівні досі не визначений. Разом з тим, детективна діяльність зазначена у КВЕД – 2010 як один із видів господарської діяльності.

В обох законопроектах визначені:

- сфера приватної детективної діяльності, у тому числі види детективних послуг та суб'єктів їх провадження (надання);

- кваліфікаційні вимоги до приватних детективів;

- основні права та обов'язки суб'єктів приватної детективної діяльності, у тому числі правові механізми захисту інтересів замовників детективних послуг;

- обов'язки суб'єкта приватної детективної діяльності з обліку наданих детективних послуг, зберігання конфіденційної інформації, захисту персональних даних, отриманих у процесі надання детективних послуг;

- організація державного та громадського контролю за приватною детективною діяльністю.

Значною мірою перемогу дуету Галушки/Медяника принесли висновки голови комітету ВР України з питань правоохоронної діяльності Д. Монастирського, в яких, зокрема, містяться такі рекомендації парламенту: «проект Закону України “Про приватну детективну діяльність” (реєстр. № 3010) за наслідками розгляду в першому читанні прийняти за основу», а «Про

приватну детективну (розшукову) діяльність» (реєстр. № 3010-1) – відхилити.

Галушко і Медяник вважають, що прийняття нового закону дозволить легалізувати приватну детективну діяльність, яка вже фактично здійснюється, визнана суспільством та має попит, встановити форми і способи контролю держави за її провадженням та значно збільшити можливості громадян та суб'єктів господарювання України у захисті своїх законних інтересів, конституційних прав та свобод.

Дещо інакше бачить ситуацію В. Федитник, адвокат, партнер Адвокатського об'єднання Legal Strategy. Аналізуючи вимоги до кандидатів на посаду приватного детектива, а саме, наявність повної вищої юридичної освіти або вищої освіти за спеціальністю «правоохоронна діяльність», правник доходить висновку: «Начебто вимоги цілком логічні, але виходить, що право здійснювати приватну детективну діяльність отримають не лише колишні правоохоронці, а ще й, наприклад, юрисконсультанти підприємств, секретарі судових засідань, судові розпорядники та інші подібні категорії працівників». Звідси випливає, що колишні слідчі чи оперативники будуть на ринку детективних послуг більш конкурентоспроможними, ніж їхні колеги, які такого досвіду не мають. А отже і виконана ними робота буде більш якісною.

Наступний об'єкт критики правове забезпечення детективів. У багатьох випадках вони будуть наділені правами, аналогічними повноваженням адвоката. Зі «специфічних» детективам надані такі права як, наприклад, можливість проводити зовнішній огляд споруд, приміщень, інших об'єктів, доступ до яких не обмежений. Але це може робити взагалі будь-яка особа. А ось реально корисних прав на кшталт доступу до детальної інформації про безвісти зниклих осіб чи викрадених творів мистецтва, не передбачено. Хоча сам інститут приватних детективів цікавий тим, що може більш ретельно, ніж перевантажені правоохоронні органи, займатися певною справою. Наприклад, шукати зниклу дитину за зверненням її батьків, – вважає адвокат.

Крім того, детектив має право здійснювати зовнішнє спостереження. Але лише на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті за рішенням уповноважених осіб у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Проте більш за все юрист обурюється відсутністю норми про право на збір доказів. «Відповідно до КПК, збирання доказів може здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Це має право робити адвокат, але не приватний детектив», – зазначає В. Федитник. Тобто у випадку прийняття законопроекту № 3010 у запропонованому вигляді інформація, зібрана детективом, доказом у кримінальному провадженні не буде. Так, приватні детективи не матимуть доступу до баз даних, якими володіють правоохоронні органи, замість цього вони отримують право звертатися з відповідними запитам до таких органів за відповідною інформацією. Тому незрозуміло, чим права приватного детектива відрізнятимуться від прав адвокатів і журналістів.

О. Дитинко, адвокатка, керуюча партнерка АО «Дитинко і партнери» також солідарна з В. Федитником. Вона звертає увагу на те, що в проєкті закону не закріплено правовий статус інформації, яку добуватимуть приватні детективи. Не передбачено внесення відповідних змін у процесуальні кодекси, які б встановили правила використання інформації, отриманої приватними детективами, як доказів в суді. «Відсутність таких змін фактично зводить нанівець сенс детективної роботи та використання адвокатами її результатів для захисту клієнтів в судах» – говорить адвокатка. Передусім за проєктом закону приватні детективи мають право під час відвідування службових і приватних приміщень здійснювати фотозйомку, відео- та аудіо запис лише за письмовою згодою власників цих приміщень, що нівелює саму ідею приватної детективної діяльності, метою якою є збирання інформації спеціальними способами з використанням реальних інструментів, схожих до оперативних негласних дій.

У зв'язку з цим доцільно звернутися до історії питання і згадати долю найближчого «попередника» – проєкту закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 1228, який у грудні 2019 р. був відхилений комітетом з питань правоохоронної діяльності та направлений на повторне перше читання у зв'язку з численними критичними зауваженнями наукової і правової спільноти. «Цей законопроект фактично не надавав приватним детективам будь-яких особливих прав для їхньої ефективної діяльності. Натомість передбачав жорсткі заходи державного контролю з боку Міністерства внутрішніх справ, яке мало право не лише видавати та анулювати свідоцтва приватних детективів за грубі порушення без чітких критеріїв встановлення цих порушень, але й доступу до матеріалів, отриманих приватними детективами», – нагадує О. Дитинко.

Адвокат В. Власюк та юрист А. Мельник з ЮФ «єПраво» вважають, що професія детектива вже давно фактично існує в Україні (окрім Нацполіції), і тепер стане врегульованою офіційно, що дасть можливість особам здійснювати розшукову діяльність самостійно, а не у складі правоохоронних органів. Позитивним також є продовження загальної тенденції до «приватизації» раніше виключно державних сфер (після приватних судових виконавців і ринку електроенергетики). Робота детективів здатна розвантажити роботу органів досудового розслідування, що буде досить ефективно у справах приватного обвинувачення. Детективи стануть союзниками адвокатів – за їх допомогою адвокати значно краще зможуть вибудувати захист та збирати докази в інтересах клієнтів. Водночас, на думку правників, не треба виключати можливість появи «детективів-гопників», які використовуватимуть статус для «тітушкодіяльності», частина якої неминуче означатиме більше втручання у приватне життя людей.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в сучасних українських реаліях вже само прийняття закону, який дасть змогу почати формувати цивілізований інститут

приватних детективів, стане значною перемогою і для вітчизняного правосуддя і для суспільства в цілому (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: [*diyalnist, \[http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051\]\(http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051\), <https://itd.rada.gov.ua/mps/info/page/15666>,*](https://legalhub.online/zakonotvorcha-diyalnist/komitet-rady-rekomenduvav-pryjnyaty-za-osnovu-zakonoprojekt-pro-pryvatnu-detektyvnu-</i></p></div><div data-bbox=)*

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68167, <https://uba.ua/ukr/news/7360/>, <https://www.chesno.org/politician/278/>, <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/02/28/7241977/>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Артем Щербіна, суддя Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області

Висновок спеціаліста у кримінальному провадженні: теперішнє та майбутнє

Де-юре статус спеціаліста у кримінальному провадженні майже впритул наближається до статусу експерта, а де-факто у доказів з'являється нове процесуальне джерело – висновок спеціаліста.

Частина 1 статті 370 КПК України передбачає, що судові рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим.

Відповідно до частини 3 статті 370 КПК України, обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 цього Кодексу. На практиці, під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема злочинів, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) /ст. 212 КК України/, сторона обвинувачення для підтвердження існування обґрунтованої підозри вчинення злочину нерідко звертається за допомогою до спеціалістів, які проводять дослідження та надають необхідні висновки.

В подальшому ці висновки активно використовуються органами досудового

розслідування для обґрунтування необхідності застосування певних заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна) або проведення слідчих дій, зокрема обшуку. Обґрунтовуючи можливість використання висновку спеціаліста в якості належного доказу, сторона обвинувачення часто посилається на висновок як на документ, що представляє собою результат діяльності особи, яка володіє спеціальними знаннями і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань.

Давайте спробуємо розібратися, яке доказове значення мають такі висновки для з'ясування обставин під час кримінального провадження.

Відповідно до частини 1 статті 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Частина 2 цієї статті передбачає, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального

* Збережено стиль і граматику оригіналу

провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

При цьому, чинна редакція ч. 4 ст. 71 КПК України не передбачає серед прав, які має спеціаліст під час кримінального провадження, право на складання висновку або звіту.

Прихильники активного використання висновків спеціалістів у якості доказів у цій ситуації можуть заперечити, але ж чинний КПК України й не забороняє складання таких висновків або звітів. До того ж, висновок є документом, який в силу положень ст. 84 КПК України є процесуальним джерелом доказів.

Але виходячи з функціонального тлумачення статті 71 КПК України, така позиція не узгоджується з положеннями чинного Кримінального процесуального кодексу України.

По-перше, ч. 1 ст. 9 КПК України передбачає, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Це що стосується відсутності прямої заборони на складання висновку або звіту.

По-друге, учасником кримінального провадження, якому КПК України надає право на складання висновку, є експерт.

Так, відповідно до статті 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

При цьому, системний аналіз статей 69 (експерт), 70 (відповідальність експерта), 71 (спеціаліст), 72 (відповідальність спеціаліста),

ч.ч. 6-7 ст. 95 (показання, які ґрунтуються на спеціальних знаннях), ч. 4 ст. 99 (дублікат документа), статей 101 (висновок експерта), 105 (додатки до протоколів), ч. 8 ст. 228 (пред'явлення особи для впізнання), ч. 1 ст. 236 (виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи) ст. 237 (огляд), ч. 2 ст. 240 (слідчий експеримент), ч. 1 ст. 245 (отримання зразків для експертизи), ч. 1 ст. 262 (огляд і виїмка кореспонденції), ч. 1 ст. 266 (дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів), ч. 3 ст. 359 (дослідження звуко- і відеозаписів), ст. 360 (консультації та роз'яснення спеціаліста), ч. 1 ст. 361 (огляд на місці) дозволяє однозначно стверджувати, що участь спеціаліста у кримінальному провадженні законодавчо обмежена наданням тільки консультацій та безпосередньої технічної допомоги сторонам під час проведення слідчих та/або інших процесуальних дій, а також суду, в межах наявних у нього спеціальних знань і навичок. Беручи участь у кримінальному процесі, спеціаліст не є самостійним учасником та не наділений правом складання висновків під час кримінального провадження, на відміну від експерта, за яким таке право передбачено та який несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок або відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Таким чином, на сьогоднішній день, письмові висновки спеціалістів, які складені за результатами проведених досліджень об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та дають відповіді на запитання, що виникають під час кримінального провадження, носять виключно інформаційний характер та не є належними та допустимими доказами у кримінальному провадженні, а отже й не можуть бути покладені в основу судових рішень.

На завершення, хотілось би звернути увагу, що 17 червня 2020 року Верховна Рада України прийняла у другому читанні та в цілому законопроект (№3314), яким в статтю 71 КПК України вносяться зміни та

передбачається законодавча можливість та право спеціаліста надавати під час досудового розслідування і судового розгляду висновки, у яких викладати відомості, що мають значення для кримінального провадження і щодо яких йому не були поставлені запитання. Одночасно передбачається й відповідальність спеціаліста за завідомо неправдивий висновок.

Отже, як ми бачимо, ухваленим законопроектом, де-юре: статус спеціаліста у кримінальному провадженні майже впритул наближається до статусу експерта, а де-факто: у доказів з'являється нове процесуальне джерело – висновок спеціаліста (<https://sud.ua/ru/news/blog/171794-visnovok-spetsialista-u-kriminalnomu-provadhenni-teperishnye-tamaybutnye>). – 2020. – 23.06).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Ярослав Романюк, суддя Верховного Суду України у відставці, голова Верховного Суду України в 2013–2017 роках, доктор юридичних наук

Правові наслідки придбання об'єкта іпотеки за відсутності в публічному реєстрі запису про його обтяження

На низку питань, які виникають при вирішенні іпотечних спорів, судовою практикою надано чіткі відповіді, в тому числі і практикою Верховного Суду.

Однією з найбільш поширених останніми роками категорій справ, які розглядаються судами за правилами цивільного та господарського судочинства, є кредитні спори. Зокрема, справи про звернення стягнення на предмет іпотеки, яким забезпечено повернення боргу за договором кредиту. Судова практика розгляду таких справ давно усталена. На низку питань, які виникають при вирішенні іпотечних спорів, судовою практикою надано чіткі відповіді, в тому числі і практикою Верховного Суду.

Стосується це і застосування статті 23 Закону України «Про іпотеку». Відповідно до статті 23 Закону України «Про іпотеку» у разі переходу права власності на предмет іпотеки

від іпотекодавця до іншої особи іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статусу іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

Такий порядок, за яким в разі переходу права власності на предмет іпотеки обтяження зберігається для нового власника, існує і в правопорядках інших країн Європи: Німеччині, Франції, Швейцарії, Польщі, Росії.

Це пов'язано з тим, що за своєю правовою природою іпотека є забезпечувальним речовим правом. І хоча в Цивільному кодексі України норми про іпотеку містяться в книзі п'ятій «Зобов'язальне право» проведене сучасними вітчизняними вченими глибоке вивчення її юридичної сутності дозволило дійти висновку щодо речово-правової природи іпотеки. Такий науковий доробок вітчизняних вчених мусить неодмінно вплинути на зміну правового режиму іпотеки в законодавстві України. Є сподівання, що це буде зроблено під час рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, для підготовки якої постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 року № 650 утворено відповідну робочу групу.

Характерною ознакою речового права є його абсолютний характер. Абсолютність речового права закріплює юридичне відношення управненої особи саме до речі, а не до конкретної зобов'язаної особи, що є характерним для зобов'язальних прав. Речовому праву управненої особи на річ кореспондується пасивний обов'язок будь-яких третіх осіб не перешкоджати управненій особі у використанні речі та не вчиняти будь-яких інших дій щодо речі без згоди управненої особи.

Оскільки абсолютне речове право діє щодо будь-яких третіх осіб і ті повинні дотримуватись його, то вони мають бути обізнані про наявність та зміст такого права. Тобто у разі придбання речі, обтяженої іпотекою, набувач повинен бути завчасно повідомлений про таке обтяження.

У зв'язку з цим сучасне речове право характеризується ще однією ознакою – його публічністю. Відповідно до цієї ознаки речові права підлягають публічній реєстрації, що робить їх наявність і зміст доступним для всіх третіх осіб – учасників цивільних правовідносин. В Україні реєстрація речових прав та їх обтяжень відбувається відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Відповідно до пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – це офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно».

Таким чином, перш ніж набути у власність обтяжений іпотекою об'єкт нерухомості набувач має можливість довідатися про наявність такого обтяження з публічного реєстру. За таких обставин положення статті 23 Закону України «Про іпотеку» про те, що до набувача переходять обов'язки за договором іпотеки, є цілком виправданим.

Однак на практиці трапляються випадки, коли інформація про обтяження об'єкта іпотекою в публічному реєстрі з тих чи інших причин відсутня. Чи переходять в такому разі до набувача обов'язки іпотекодавця за договором іпотеки? Тривалий час судова практика для таких випадків винятків не робила. Прикладами саме такого правозастосування є низка рішень як Верховного Суду України, так і Верховного Суду (наприклад, постанови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 201/8138/16 та від 13 червня 2018 року у справі 752/10760/13, постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07 травня 2019 року у справі № 926/3371/17).

Проблеми, які у зв'язку з цим виникають, наглядно ілюструє отримане з реєстру судових рішень рішення суду в іншій справі, яке набрало законної сили.

Отож, згідно з фабулою справи банк надав особі кредит. З метою забезпечення виконання позичальником своїх зобов'язань щодо повернення кредиту банку було передано в іпотеку об'єкт нерухомого майна, про що здійснено відповідний запис в публічному реєстрі. Через півтора роки державний реєстратор на підставі підроблених документів вилучив з реєстру запис про обтяження об'єкта нерухомості, після чого позичальник припинив сплату щомісячних платежів за кредитним договором, а об'єкт кілька разів було відчужено на користь третіх осіб. За спливом п'яти років банк звернувся з позовом до нинішнього власника будівлі про звернення стягнення на предмет іпотеки. Рішенням суду позов було задоволено.

З формальної точки зору рішення суду відповідає положенню статті 23 Закону України «Про іпотеку» про те, що іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Але чи відповідає воно принципам справедливості та добросовісності, які відповідно до пункту 6 статті 3 Цивільного кодексу України є загальними засадами цивільного законодавства, відтак, кожна цивільно-правова норма має застосовуватися з урахуванням цих засад? І чи є таке судове рішення справедливим за своєю суттю? Адже судом цивільно-правову відповідальність покладено не на тих осіб, які вчинили порушення – позичальника, який не виконав свого зобов'язання за договором про повернення одержаних в кредит коштів; іпотекодавця, який надав реєстратору сфальсифіковані документи про необхідність вилучення з реєстру запису про обтяження; державного реєстратора, через недбалість (якщо не доведено більшого) якого з реєстру вилучено запис про обтяження; а на відповідача, який нічого не порушив та є добросовісним набувачем. Добросовісним, бо інформація про обтяження майна іпотекою до його відома не була доведена, а сам він, проявивши розумну обачність, не міг довідатися про обтяження придбаного ним об'єкту. Адже в реєстрі обтяжень відомості про іпотеку об'єкта

нерухомості були відсутні як на момент відчуження об'єкта на користь відповідача, так і на момент придбання цього об'єкта продавцем та його попередниками, продавець залишався власником об'єкта впродовж доволі тривалого часу – чотирьох років, причини його відчуження були цілком переконливими й не викликали жодних побоювань. Та і нотаріус, який посвідчував договір, перевіряв наявність обтяжень на запевнив покупця в їх відсутності.

Як тепер добросовісному набувачу захистити своє право? Підстав для відшкодування шкоди, визнання недійсним чи принаймні зміни договору в частині покупної ціни немає, адже продавець також діяв добросовісно, нічого не приховуючи від покупця.

За вирішення цієї проблеми взявся і Конституційний суд України, який розпочав конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Дерменжи А.В. щодо відповідності частинам першій, другій, четвертій, п'ятій статті 41 Конституції України положень частин першої, другої статті 23 Закону України «Про іпотеку».

В іноземних правопорядках законодавець в такій ситуації стає на захист добросовісного набувача. Так, в Німеччині параграф 936 Німецького цивільного уложення встановлює, що іпотека припиняється в разі добросовісного придбання обтяженого об'єкта третьою особою. Французький законодавець також відмовляє в переході застави рухомої речі до нового власника, якщо інформація про заставу не була опублічена. Більше того, у Франції встановлено кримінальну відповідальність для застотодавця за порушення заборони щодо розпорядження обтяженої заставою речі.

Подібні зміни запроваджено в процесі реформи цивільного законодавства і в Російській Федерації. З 1 липня 2014 року відповідно до пункту 2 частини першої статті 352 Цивільного кодексу Російської Федерації застава припиняється, якщо обтяжене заставою майно оплатно придбане особою, яка не знала і не повинна була знати, що це майно є предметом застави.

На моє переконання, українському законодавцю в процесі рекодифікації

(оновлення) цивільного законодавства також варто запровадити подібну норму.

Проте і за нинішнього законодавчого регулювання в Україні є підстави для подібного правозастосування. Так, відповідно до частини другої статті 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» обтяження речового права, що підлягає державній реєстрації, виникає з моменту такої реєстрації. Аналогічні положення містить і частина друга статті 3 Закону України «Про іпотеку», відповідно до якої взаємні права й обов'язки іпотекодавця та іпотекодержателя виникають з моменту державної реєстрації іпотеки. Відтак, якщо в публічному реєстрі запис про обтяження відсутній, то річ не є обтяженою іпотекою ні для нинішнього, ні для її наступного власника. Це цілком відповідає правилу, відомому ще з римського права: «Ніхто не може передати іншому більше прав, ніж має сам».

Відродно, що саме так останнім часом стала формуватися судова практика. Так, Велика Палата в постанові від 23 жовтня 2019 року у справі 922/3537/17 вказала, що «добросовісна особа, яка придбаває нерухоме майно у власність або набуває інше речове право на нього, вправі покладатися на відомості про речові права інших осіб на нерухоме майно та їх обтяження (їх наявність або відсутність), що містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Тому за відсутності в цьому реєстрі відомостей про права інших осіб на нерухоме майно або їх обтяжень особа, яка добросовісно покладалася на ці відомості, тобто не знала і не мала знати про існування таких прав чи обтяжень, набуває право на таке майно вільним від незареєстрованих прав інших осіб та обтяжень» (п. 38 постанови). Такого ж висновку дійшли Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду у постанові від 21 березня 2018 року у справі № 487/1398/15, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у постанові від 27 травня 2020 року у справі № 905/2947/17.

Але як в такому разі кредитодавцю захистити своє порушене право, адже грошове зобов'язання перед ним боржником не виконано

через неплатоспроможність, а забезпечення припинилося?

Оскільки обтяження припинилося через недбалість державного реєстратора і цим кредитором завдано збитків, то між ними виникли деліктні правовідносини. Склад деліктного правопорушення наявний: протиправна поведінка реєстратора; шкода, завдана кредитором; причинний зв'язок між протиправною поведінкою реєстратора і її наслідком – шкодою кредитором; вина реєстратора. Це узгоджується зі статтею 38 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», яка встановлює, що державні реєстратори, суб'єкти державної реєстрації прав за порушення законодавства у сфері державної реєстрації прав несуть цивільно-правову відповідальність у порядку, встановленому законом. До того ж така судова практика дисциплінуватиме недобросовісних реєстраторів, спонукатиме їх до більш відповідального виконання покладених на них обов'язків.

Подібне вирішення правового конфлікту відповідатиме і практиці Європейського суду з прав людини. В ситуаціях, коли йдеться про позбавлення права власності добросовісного набувача через помилку державного органу Європейський суд з прав людини послідовно стверджує, що «легалізація передачі права власності на квартиру шляхом процедури реєстрації, спеціально спрямованої на надання додаткової безпеки власнику титулу, відноситься до виключної компетенції держави. Оскільки численні регуляторні державні органи дозволили перехід права власності, то потреба виправити їх минулу помилку не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася на легітимність добросовісних дій державного органу. Ризик помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються» (рішення від 05 листопада 2002 року у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки», заява № 36548, п. 58; рішення від 24 травня 2007 року у справі

«Радчиков проти Росії», заява № 65582/01, п. 50; рішення від 13 грудня 2007 року у справі «Гаші проти Хорватії», заява № 32457/05, п. 40; рішення від 11 червня 2009 року у справі «Трго проти Хорватії», заява № 35298/04, п. 67; рішення від 20 жовтня 2011 року у справі «Рисовський проти України», заява № 29979/04, п. 71; рішення від 06 грудня 2011 року у справі «Гладишева проти Росії», заява № 7097/10, п. 79; рішення від 29 січня 2015 року у справі «Столярова проти Росії», заява № 15711/13, п. 48; рішення від 17 листопада 2016 року у справах «Пчелінцева проти Росії», заява № 47724/07, п. 98 та «Поняєва та інші проти Росії», заява № 63508/11, п. 53; рішення від 09 липня 2019 року у справі «Ольховський проти Росії», заява № 53716/17, п. 27).

Відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» українські суди мають застосовувати практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Отож, є підстави для впровадження такої судової практики і за нинішнього законодавчого регулювання. Цивільна відповідальність в такому разі покладатиметься не на добросовісних осіб, які не вчинили порушень, а на державу, чий посадовець допустив недбалість в роботі і цим завдав збитків кредитором. І це не лише сприятиме більш відповідальному ставленню державних реєстраторів до виконання покладених на них обов'язків, про що вже говорилося вище, а насамперед буде справедливим за своєю суттю. А справедливість, як відомо, є визначальним фактором для підвищення рівня суспільної довіри до судової влади України (<https://sud.ua/ru/news/blog/172450-pravovi-naslidki-privbannya-obyekta-ipoteki-za-vidsutnosti-v-publichnomu-reyestri-zapisu-pro-yogo-obtyazhennya>). – 2020. – 28.06).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Артем Щербіна, суддя Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області

Алкогольна амністія: хто скаже «Дякую!»

1 липня в історії незалежної України сталася «перша алкогольна амністія», оскільки провадження, розпочаті у судах за ст. 130 КУпАП, підлягають закриттю відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 247 КУпАП.

1 липня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року №2617-VIII.

Відповідно до вказаного закону, стаття 130 КУпАП викладена у новій редакції, внаслідок чого адміністративна відповідальність за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, віднині не передбачена, а вказані дії віднесено до кримінальних правопорушень (ст. 286-1 КК України).

На перший погляд все виглядає цілком зрозуміло. Транспортний засіб, у даному випадку маємо на увазі механічний транспортний засіб (мотоцикли, автомобілі, вантажівки, автобуси), вважається джерелом підвищеної небезпеки як для особи, яка його використовує, так і для інших осіб. А тому цілком виправдано, що керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані будь-якого сп'яніння, нарешті віднесено до суспільно небезпечних діянь – кримінальних правопорушень. До того ж Україна в цьому питанні не є піонером. Кримінальна відповідальність за керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані сп'яніння, вже передбачена, наприклад, у Німеччині, Франції, Польщі, Угорщині, Болгарії (країнах, де рівень смертності від ДТП нижчий, ніж в Україні).

Але є один маленький, проте «дуже приємний» нюанс для осіб, відносно яких до 1 липня 2020 року були складені протоколи за ст. 130 КУпАП та існувала вірогідність сплати ними штрафу у розмірі від 10200 грн. до 40800 грн. з позбавленням права керування

транспортними засобами на строк від 1 до 10 років.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 33 КУпАП, стягнення за адміністративне правопорушення накладається у межах, установлених цим Кодексом та іншими законами України.

Станом на 01.07.2020 року будь-яке стягнення за адміністративне правопорушення у вигляді керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, КУпАП не передбачає, оскільки вказані дії віднесено до кримінальних проступків (ст. 286-1 КК України).

Отже, якщо при розгляді справи орган (посадова особа) дійде висновку, що в порушенні є ознаки кримінального правопорушення, він передає матеріали прокурору або органу досудового розслідування (ст. 253 КУпАП).

У той же час ст. 4 КК України встановлює, що кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Часом вчинення кримінального правопорушення визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності.

При цьому ч. 2 ст. 5 КК України передбачає, що закон про кримінальну відповідальність, що встановлює кримінальну протиправність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі.

Отже, виникає ситуація, що дії особи, які полягали у керуванні транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та які мали місце до 01.07.2020 року, кваліфікувати за ознаками кримінального правопорушення (ст. 286-1 КК України) не можна, оскільки, в силу ч. 2 ст. 5 КК України, закон про кримінальну відповідальність особи не має зворотної дії в часі, та й притягнути до адміністративної відповідальності вказану особу також не можна, оскільки станом на 01.07.2020 року адміністративна

відповідальність за вищевказані дії вже скасована та накладання адміністративного стягнення законом не передбачено.

Таким чином, 1 липня 2020 року в історії незалежної України сталася «перша алкогольна амністія», оскільки всі провадження, розпочаті у судах за ст. 130 КУпАП, підлягають закриттю відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 247 КУпАП (провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у разі скасування акта, який встановлює адміністративну відповідальність).

Слід наголосити, що схожість подібної ситуації вже була свого часу з незаконним збагаченням.

Цілком зрозуміло, що цієї ситуації можна було б уникнути, якщо б законом була передбачена відповідна «перехідна процедура», щоб кожний, хто вчинив правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, але цього не зробили.

У зв'язку з цим, відкритим залишається запитання: кому та від кого сказати «Дякую!» (<https://sud.ua/ru/news/blog/172777-alkogolna-amnistiya-khto-skazhe-dyakuyu>). – 2020. – 02.07).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Леонід Корейба, голова спілки «Центр розвитку земельних праввідносин в Україні»

Закон 485-ІХ про планування використання земель: що зміниться для власників паїв, громад і Держгеокадастру

«Прийнятий парламентом закон 485-ІХ «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель» запускає розробку нового комплексу документації на площу територіальних громад – «Комплексний план просторового планування території громади».

Відомо, що наявна документація ділиться на архітектурну та землевпорядну. Автори закону 485-ІХ якраз планують останніми

нововведеннями поєднати ці дві складові та мають на меті уникнути спорів розпорядження землями між органами місцевого самоврядування.

Розглянемо наявні документації на територію сільських рад.

Землевпорядна документація

1. Організація території земельних часток (паїв).

2. Формування території і встановлення меж сільської ради

3. Встановлення меж населених пунктів

4. Схема землеустрою території сільської ради.

Архітектурна документація

1. Генеральний план населеного пункту

2. Детальний план території

Нова документація

Комплексний план просторового планування території громади

Всі перераховані види документації містять потужно планувальну і картографічну складову та пов'язані між собою межами, об'єктами, угіддями.

Нова документація має статус землевпорядної та архітектурної водночас. Про це свідчить вимога підпису такої архітектором та інженером-землевпорядником.

Комплексний план просторового планування території громади

Що це таке прописано у щойно прийнятому законі 485-ІХ. Тут поєднана процедура встановлення меж ОТГ з плануванням території. Зрозуміло, розробити таку документацію з «голового місця» неможливо і не потрібно. При цьому необхідно опиратися на існуючі документації. Наприклад, для того щоб запланувати функціональні зони та обмеження у використанні земель в межах ОТГ, необхідно врахувати місце розташування усіх складових території (населених пунктів, паїв, доріг, земель запасу, резервного фонду, об'єктів, що спричинюють обмеження та обтяження і т.д.). Тут ніяк не можна обійтися без існуючого «Плану формування (встановлення) меж», «Плану організації території земельних часток (паїв)», «Генерального плану населеного пункту». Новий закон не відмінює ці

документи, але й не передбачає організацію їх використання, що є обов'язковим, оскільки це продукти різних розробників.

Крім того, насторожує факт необхідної наявності вихідних даних для розробки нової документації (у яких немає конкретики), наприклад:

концепції інтегрованого розвитку території; регіональної стратегії розвитку території району (області), де розміщується ОТГ; стратегії розвитку самої громади; прогнозів та програм економічного і соціального розвитку, галузей економіки; стратегії, програми та планів у сфері охорони навколишнього природного середовища і сталого використання земель, ґрунтів, вод, лісів та інших природних ресурсів, формування екомережі; планів управління річковими басейнами; положення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель.

Всі ці перераховані документи, як правило існують у формі умозаключень їх розробників та оформлені у вигляді пояснюючої записки без конкретних площ та місць розташувань ключових об'єктів території. Щодо схем землеустрою – вони розроблені лише на територію декількох сільських рад (навіть не ОТГ) в межах усієї України. Як вони можуть бути вихідними документами для розробки плану просторового планування ОТГ?

У новій документації за законом 485-ІХ наголошується на важливості врахування меж водоохоронних зон. В існуючій документації дана процедура була і залишається актуальною у зв'язку із відсутністю таких. Яким чином буде забезпечено встановлення водоохоронних зон, що не було зроблено впродовж багатьох років, не зрозуміло? Оскільки для цього необхідно враховувати рельєф, розраховувати та виділяти площі басейнів водних об'єктів, визначати з якої території відбувається стік підземних вод у водний об'єкт, враховувати при цьому межі суміжних ОТГ, районів, областей. Який розробник може забезпечити виконання такого переліку робіт? Хто їх буде оплачувати? Про це у законі 485-ІХ не сказано.

Іншими словами, для розробки нової документації необхідно не тільки підняти усі

види існуючих документацій і звести їх на одному електронному аркуші, а й розробити нові, що передбачені, як базові, але, наразі, вони не існують (нажаль це в законі не прописано). Для цього необхідно провести колосальну роботу по збору та доповненню існуючих картографічних даних (іноді вони існують лише у паперовому вигляді) та їх впорядкування на електронній карті. Цей процес ускладнюється тим, що ці матеріали мають різних розробників та містяться в архівних даних різних відомств. Безумовно, об'єднання та поновлення усіх існуючих геопросторових даних на територію ОТГ – це необхідний процес для планування розвитку територій громад та висвітлення існуючої ситуації у їх межах по використанню угідь та реалізації прав на землю громадян, але трудомісткий та організаційно непростий.

Найцікавішою складовою «Комплексного плану просторового планування території» громади є виділення масивів земель, призначених для надання в рамках безоплатної приватизації, що плануються на аукціон чи передачу у власність (користування). Тобто, ділянку можна буде для таких цілей отримати лише з вказаних масивів земель.

Загалом, для втілення задуманого у цьому законі 485-ІХ у життя необхідно затратити чимало трудових ресурсів, збільшити потужність геопросторового ресурсу. Негативним є відсутність підходів, прописаних у законі 485-ІХ, які б спонукали ОТГ до створення планів просторового розвитку, а не «заставляли» їх замовляти ці проекти. Адже, на жаль, знову відчутна бюрократична складова розробки такої документації: погодження, затвердження, дотримання певного змісту (<https://agropolit.com/blog/393-zakon-485-ih-pro-planuvannya-vikoristannya-zemel-scho-zminitsya-dlya-vlasnikiv-payiv-gromad-iderjgeokadastru>). – 2020. – 01.07).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Михайло Радущкий, Голова Комітету ВР з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування

Як вивести інтернет-торгівлю медичними препаратами з тіні

В Україні давно існує інтернет-торгівля медичними препаратами. Щороку частка продажу ліків онлайн зростає. Хоча, – і мало хто про це знає, – вона заборонена законом.

Лише 25 березня цього року Уряд дозволив продаж лікарських засобів через інтернет на час пандемії. Українці, які зараз замовляють препарати онлайн, стикаються з такими ризиками: можуть отримати фальсифікований препарат, або ж ліки з порушенням умов зберігання. Сьогодні споживачу через напівлегальну діяльність галузі вкрай важко повернути кошти за препарат чи добитися покарання власників сайту, з якого він замовив товар. Тому інтернет-торгівля лікарськими засобами потребує чітких та зрозумілих правил. Разом з колегами розробили законопроект № 3615-1, який забезпечує захист прав споживача та законодавчо регулює діяльність цієї сфери.

Що ми пропонуємо:

- Ввести ліцензування медичних компаній, які займаються продажем препаратів онлайн;

Це дозволить розділити ринок інтернет-торгівлі на легальні та нелегальні компанії. Користувач зможе на сайті компанії побачити сертифікат на здійснення інтернет-торгівлі. Якщо ж компанія займається продажем ліків онлайн нелегально, то вона буде під пильним наглядом правоохоронців.

- Укладання договорів з мережею доставки чи поштовим оператором;

Медичні компанії, що торгують препаратами через інтернет, повинні мати або свою мережу доставки, або укласти договір з поштовим оператором. У договорі пропишуть умови зберігання та доставки ліків. Якщо ж замовник отримає неякісний препарат, то буде легко, завдяки укладеним договорам, знайти винного.

- Впровадимо використання електронних рецептів

Законопроект дозволяє використання електронних рецептів. Поряд з цим буде затверджений перелік препаратів, які не можна продавати через інтернет. Наприклад, сильнодіючі наркотичні засоби.

В усьому світі завдяки інтернет-торгівлі медичними препаратами вдалося зменшити ціну на товар. Медичні компанії конкурують між собою та пропонують найменшу ціну. Також важливо, що в мережі ви можете порівняти вартість препарату та придбати його без націнок.

Інший важливий момент – медпрепарати стануть більш доступними. Наприклад, житель сільської місцевості зможе через інтернет замовити потрібний препарат на поштове відділення. Йому не доведеться їхати до міста чи до сусіднього села за ліками.

І найголовніше. Ми посилюємо контроль за продажем лікарських засобів онлайн. Сьогодні кур'єр зазвичай навіть не залишає чек отримувачу. Ми законодавчо прописали, як має проходити торгівля через інтернет та як і хто її повинен контролювати.

Отже, наша головна мета – це захистити споживача та дозволити правоохоронцям більш ефективно боротися з сірим ринком медпрепаратів. Закликаю колег депутатів проголосувати за законопроект № 3615-1 (https://lb.ua/blog/mykhailo_radutskyi/460914_yak_vivesti_internettorgivlyu.html). – 2020. – 30.06).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Євген Калінін, заступник голови Київської обласної державної адміністрації

Перший хлопець на селі: що буде з громадами після укрупнення районів

Складний для розуміння пересічного громадянина процес децентралізації у розпалі – місцеві вибори мають пройти вже за новим адмінустроєм. І саме вибори та політична складова роблять цей процес набагато складнішим, ніж він має бути – місцеві еліти, користуючись тим, що мало хто розуміє суть децентралізації спочатку залякують своїх мешканців страшними та невігідними змінами, а потім рушають долати «дракона децентралізації» з надією отримати собі трохи політичних балів напередодні виборів. Проте

насправді це агонія системи, адже на найближчих місцевих виборах буде обрано в 4 рази менше депутатів районних рад та створено в 4 рази менше районних державних адміністрацій, що зекономить для держави майже 36 млрд грн. Скорочення армії чиновників – це чи не те, чого хоче кожний виборець? Проте місцеві еліти активно переконують свій електорат, що вони хочуть чогось іншого.

Що стоїть за ОТГ?

Перший етап реформи децентралізації для України був досить важким та від цього не менш важливим як історично так і економічно. Подекуди громади не завжди розуміли нащо їм те об'єднання у ОТГ, які це може принести переваги громаді, які нові можливості відкриваються, та як відділити маніпуляції місцевих еліт від реальних мінімальних ризиків реформи.

У Київській області, зокрема, лише 30% громад пройшли повний шлях добровільного об'єднання та створили нові адміністративно-територіальні одиниці без втручання органів виконавчої влади. Цікавою особливістю створення громад у Київській області була підвищена складність у об'єднанні громад, що знаходяться у зоні Київської агломерації, тобто чим ближче до столиці і чим дорожча нерухомість тим складніше громади домовлялись одна з одною. Відповідно, у заможному Києво-Святошинському районі створилось 12 громад, що становить шосту частину усіх проектних громад Київської області.

Відповідно до рішення Уряду в країні загалом створено 1470 ОТГ, які повністю покривають усю територію України. Виборні органи влади ОТГ (голови та ради ОТГ) замінять застарілі формації з сільських, селищних та міських рад яких зараз більше 11 000. Нескладно порахувати армію депутатів, що складають ці органи місцевого самоврядування.

Після завершення реформи та місцевих виборів, що пройдуть восени 2020 таких виборних органів залишиться лише 1470 на всю країну, тобто в 7,5 разів менше.

«Смотрящі» за районами

Не менш важливим етапом є другий етап реформи щодо створення та ліквідації

нових районів та затвердження нового адміністративно-територіального устрою України. Станом на сьогодні в Україні створено 490 районів та, відповідно, 490 районних державних адміністрацій. Нинішній адміністративно-територіальний поділ був затверджений ще за радянських часів та однозначно не відповідає викликам сучасного економічного розвитку України.

За планом Уряду пропонується нова концепція на 130 районів, тобто майже в 4 рази менше, облдержадміністрації за планом замінять префектури, а райдержадміністрації регіональні офіси префектур. За ідеальним таймлайном, реформи до найближчих місцевих виборів восени 2020 планувалося зовсім ліквідувати районні ради, як пережиток радянського минулого. Нажаль майже трьохмісячний карантин вніс свої корективи, тому районні ради оберуться один останній раз, щоправда уже не в 490 районах в нових укрупнених 130 районах.

Урядом уже зареєстрований проект закону 3614 яким районні ради позбавляються фінансування та більшості своїх функцій. По суті остання каденція районних рад – формальність, зумовлена браком часу для внесення змін в Конституцію України.

І тут починається найцікавіше. Нажаль, концепція нового поділу районів по суті перетворилась на політичну боротьбу районних рад, так як у ліквідованих районах районних рад не буде, а в новостворених вони оберуться останній раз. Боротьба за мандат, особливо у заможних районах, таких як пристолічні райони Київської області, сягне апогею ближче до місцевих виборів, але і зараз накал пристрастей достатній. Місцеві політики часто вдаються до маніпуляцій та підбурюють людей до протестів заради збереження району або перенесення адміністративного центру новоутвореного району з одного міста в інше. Насправді новий районний поділ жодним чином не вплине на життя пересічних громадян, а навпаки збереже їх гроші та час, витрачений на отримання адміністративних послуг. Але ми маємо низку протестів, перекриття доріг та інших політичних акцій чи не у кожному місті, який не отримав статусу районного центру.

Мери міст роздають інтерв'ю про те, чому саме їхнє місто має стати райцентром, підбурюючи місцевих мешканців тим що за кожною дрібною довідкою їм доведеться їхати за 100 кілометрів. Проте це неправда: в чому місцеві чиновники можуть полегшити собі життя районним статусом – так це в тому, що на допити в районну прокуратуру їм можна буде ходити через дорогу, а не їхати за 100 кілометрів.

Відповідно до реформи усі послуги, що можуть бути потрібні громадянам, будуть надаватись на регіональному рівні, тобто в об'єднаних територіальних громадах, що означає що в район “за довідками” не потрібно буде їхати за жодних обставин. На субрегіональному (районному) рівні залишаються такі державні сервіси як префектура, прокуратура, суд, органи податкового нагляду, казначейство.

Щодо позитивної арифметики нового районного поділу то вона дуже проста, на найближчих місцевих виборах буде обрано в 4 рази менше депутатів районних рад та створено в 4 рази менше районних державних адміністрацій. Варто зазначити що кожна створена районна державна адміністрація це приблизно 100 мільйонів гривень платників податків, які витрачаються виключно на утримання районного держапарату. 100 мільйонів які можна використати на будівництво шкіл, лікарень, дитячих садочків та стадіонів (https://lb.ua/blog/yevhen_kalinin/460959_pershiy_hlopets_seli_shcho_bude_z.html). – 2020. – 01.07).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Ігор Копитін, народний депутат України

Ми знаходимося на тому етапі реформ ОПК, коли зміни вже невідворотні

Уряд оприлюднив програму дій, яка передбачає реформу системи визначення потреб та закупівель створення механізмів конкурентних закупівель, прийняття закону “Про оборонні закупівлі”, впровадження дієвої

системи фінансування розробок та виготовлення сучасних зразків зброї та озброєння для ЗСУ й на експорт, захист національного виробника і підтримка підприємств ОПК та космічної галузі, що мають унікальні розробки та технології, сприяння виробництву продукції, яка має значний експортний потенціал.

Уряд планує реалізацію концепції імпортозаміщення та зменшення залежності від імпорту озброєння, поглиблення міждержавної співпраці в галузі ОПК, реформування системи державного експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

У планах також перетворення державного концерну “Укроборонпрому” в акціонерну холдингову компанію з корпоративною моделлю управління. Для чого мають відбутися зміни у законодавстві (закон “Про особливості управління об’єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі”).

Так, доводиться часом чути, що нема чого тішити себе надіями – скільки вже було обіцянок попередніх керманічів і програм, які залишалися на папері. Але я переконаний, що все це дуже важливі кроки, які сприятимуть як забезпеченню української армії високотехнологічним озброєнням, так і зміцненню наших підприємств оборонно-промислового комплексу.

Сьогодні ми спостерігаємо збільшення частки приватних виробників ОПК і зменшення частки державних підприємств. Бізнес – він не просто більш гнучкий, він здатен досягати успіхів навіть за несприятливих умов. І якщо говорити про бізнес сфери ОПК, то компанії однозначно дивляться на перспективу й інвестують у розробки, які будуть все більш затребуваними у майбутньому.

Давайте дивитися правді у очі: нині наша армія отримує в основному модернізовану техніку радянських зразків, адже із початком бойових дій на Донбасі ми стали витягати усе, що ще не встигли продати за кордон, відновлювали це, ремонтували тощо (це принцип “Купуємо те, що виробляється в нас”, ми у “Про оборонні закупівлі” закладаємо інший принцип – “Купуй те, що потрібно”). Звісно, якщо танк чи БТР

забезпечити новітньою “начинкою”, вони будуть вже значно сильнішими, будуть більш живучими. Але ми відстаємо, при тому що в країні не припиняється війна – зброя має бути наступного покоління.

Для того, аби дати поштовх розвитку підприємствам ОПК, ми маємо забезпечити, серед іншого, рівні правила гри для приватних і державних компаній. Це, зокрема, передбачає і наш законопроект “Про державне оборонне замовлення”, який пройшов вже перше читання. Він зробить закупівлі оборонної продукції більш прозорими, забезпечить відкритість процедур закупівель. Максимально прибравши гриф секретності з державного оборонного замовлення, ми покладемо край зловживанням, підсиливши громадський контроль.

Відкриті конкурси сприятимуть конкуренції серед виробників, а конкуренція – це можливість запропонувати більш якісну техніку чи зброю і виграти. За законопроектом, Мінекономіки буде формувати реєстр виконавців оборонних замовлень, визначаючи потенційних виконавців за номенклатурою продукції, що виробляється, та можливостям підприємства. Отримавши від державних замовників перелік замовлень, компанії матимуть змогу орієнтуватися, яка продукція є затребуваною і які вимоги до неї. Зараз приватний постачальник має обмежений доступ до інформації щодо програми переозброєння української армії, йому не дають знати чітко про пріоритети.

Зрозуміло, що державне оборонне замовлення не може бути єдиним джерелом прибутку для українських виробників. Потенціал наших виробників значно вищий, навіть за умови суттєвого збільшення фінансування з державного бюджету ми не завантажимо усі виробничі потужності. Відтак, ставка має робитися на експорт. Роль держави тут буде у наданні певних стимулів для виробників, вони ж зможуть зосередитися на розробці саме новітньої техніки, озброєння.

Коли ми говоримо про конкуренцію між державними та приватними компаніями в Україні, це не слід сприймати як намагання повністю все роздержавити під гаслом “Бізнес все одно більш ефективний”. Однозначно у

власності держави залишатимуться великі заводи, які виробляють танки тощо. Проте, ті реформи, які проводить влада, мають привабити іноземні компанії, які можуть стати партнерами для цих підприємств державної форми власності, які будуть корпоративізовані. Це шанс оновити застаріле обладнання, залучити фінансування тощо. Україна все ще залишається привабливою – у інших, хай і більш успішних країнах, знають про наші інтелектуальні здібності, нашу здатність створювати інноваційну продукцію.

Зараз чіткерозуміння того, що ми знаходимося на тому етапі, коли зміни вже невідворотні – як з боку влади, так і з боку самих виробників. Час об’єднати наші зусилля аби забезпечити і власні оборонні потреби, і завоювати ніші на зовнішніх ринках (https://lb.ua/blog/ihor_kopytin/461164_mi_znahodimosya_etapi_reform.html). – 2020. – 03.07).

Блог на сайті «LB.ua»

Про автора: Олена Бардіна, адвокат

Як приватизувати ріелтера та всі угоди з нерухомістю або нова законодавча ініціатива у Верховній Раді

Нардепи пропонують зобов’язати українців оплачувати послуги ріелторів в кожному випадку продажу чи оренди нерухомості. Передумовою виставлення оголошення про відчуження чи оренду нерухомого майна та укладення таких договорів стане внесення відомостей про кожен об’єкт до спеціально створеної бази даних. А потрапити до цієї бази можна буде тільки через брокера.

Ріелтерам законотворці теж приготували чимало сюрпризів, серед яких створення нового гравця – Національної федерації фахівців у сфері ріелтерської діяльності та органів управління. Крім того, вводиться обов’язкове професійне навчання, атестація та сертифікація, а також система покарань, в тому числі за конфіденційними скаргами.

Нещодавно на сайті Верховної ради України з’явився доволі цікавий законопроект

№ 3618 “Про ріелтерську діяльність в Україні” за ініціативи 29 депутатів. Це не перший законопроект з цієї тематики, але, певно, найодіозніший.

Законопроект № 3618 подається під гаслом детінізації сфери ріелтерських послуг, операцій з нерухомим майном, збільшення доходів до Державного бюджету України і т.д. На жаль, в змісті цього законопроекту віднайти шляхи реалізації цих задач майже не можливо.

А от що однозначно відбувається – це зобов'язання українців при укладанні договорів щодо нерухомості в обов'язковому порядку додатково витратити кошти ще й на ріелтерів, окрім, нагадаємо, того, що при купівлі-продажу нерухомості необхідно сплатити податки у сумі від 2 до 7,5 % вартості, нотаріальні витрати, оплатити оцінку об'єкту.

На даний момент залучення брокера чи ріелтера відбувається виключно за бажанням продавців та покупців, орендодавців та орендарів. Ціна послуг брокера чи ріелтера також предмет домовленості між останнім та стороною, що залучає. У сфері оренди ціна послуг це зазвичай 50% вартості оренди, а при відчуженні нерухомості 2-5% ціни продажу. Але, як вже було сказано, такі витрати – це витрати за бажанням.

Законопроект № 3618 такого вибору українцям не залишає, оскільки передбачає, що:

- відчуження або передача в оренду нерухомого майна здійснюється тільки за умови внесення до Єдиної інформаційної бази даних (далі – База даних) відомостей стосовно нього, а також формування та реєстрації інформаційного паспорта об'єкта нерухомості;
- договір купівлі-продажу чи оренди має містити індивідуальний реєстраційний номер інформаційного паспорта об'єкта нерухомості в Базі даних;
- посвідчення нотаріусом договору здійснюється тільки за умови отримання з Базі даних витягу із зареєстрованого інформаційного паспорта об'єкта нерухомості.

Таким чином, фактичні сторони угоди щодо нерухомості – покупець та продавець, орендодавець та орендар, стають заручниками

наявності в Базі даних відомостей про нерухомість. Але, як відомості про нерухомість потраплять до цієї Базі даних, та і навіщо ця База коли є державні реєстри:

- Державний реєстр речових прав на нерухоме майно;
- Державний реєстр іпотек;
- Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна.

При цьому, державні реєстри належать державі та нею захищаються. Чого не відбувається у випадку передбаченої законопроектом № 3618 Базі даних, яка фактично має приватний статус.

Щодо внесення інформації до Базі даних, то цим правом за законопроектом № 3618 наділені тільки брокери, з якими має бути укладений договір, а обов'язковою умовою такого договору, згідно законопроекту, є оплата.

І так непомітно поміж іншим українців зобов'язують витратитися на ріелторські послуги, які цілком можливо і не завжди потрібні, як от у випадках продажу нерухомості чи оренди між знайомими особами або між родичами. Вказані норми законопроекту є прямим порушенням Конституції України та створенням монополії.

Інший цікавий, але доволі сумнівний аспект законопроекту № 3618 – “приватизація ріелтерської діяльності”. Чому саме так можна кваліфікувати норми, що запроваджуються цим законопроектом.

По-перше, привітаємо появу Національної федерації фахівців у сфері ріелтерської діяльності (далі – Федерація), яка має займатися самоврядуванням.

Крім того, цей законопроект запроваджує органи самоврядування: Кваліфікаційно-сертифікаційна комісія Національної федерації фахівців у сфері ріелтерської діяльності (далі – Комісія), З'їзд фахівців у сфері ріелтерської діяльності (далі – З'їзд) та Рада суспільного нагляду у сфері ріелтерської діяльності (далі – Рада).

У Комісії та Ради за законопроектом повноваження настільки широкі, що вже зараз виникають сумніви у неупередженості роботи цих органів. Що ж до З'їзду, то відповіді яким

чином він збирається та як визначаються його учасники (делегати) законопроект не дає. А це особливо важливо у контексті виникнення Федерації, оскільки так чи інакше має бути перший З'їзд для її заснування, якщо, звичайно, автори законопроекту не мають наміру, що широкі повноваження Федерації підхопить вже створена під цей законопроект організація.

По-друге, виписаний в законопроекті № 3168 статус осіб, які надаються ріелтерські послуги справляє враження певного закріпачення, або створення свого закритого та регульованого кола осіб. Так, законопроект передбачає для ріелтерів обов'язкове професійне навчання в акредитованих у визначеному Радою порядку закладах, певно що не обов'язково навчальних. Крім того, запроваджується атестація та сертифікація, особливо розуміння яких законопроект не надає.

Більше того, законопроект надає тільки дев'ять місяців на приведення діяльності ріелтерів та брокерів у відповідність з його вимогами.

По-третє, особливо вражає механізм притягнення ріелтерів до відповідальності за проступки, до яких можна віднести майже все що завгодно. За законопроектом № 3618 скаргу на ріелтера може подати будь-хто, а інформацію про скаржника можуть приховати – передбачена можливість конфіденційності.

Відповідальність встановлена доволі сувора – фактично тимчасове або постійне припинення діяльності ріелтера. А рішення про її накладення має право приймати Кваліфікаційно-сертифікаційна комісія, при чому навіть за відсутності ріелтера у якого є поважні причини не прийти на засідання Комісії, про яке, доречі, його повідомляють не більше ніж за три робочі дні.

Оскаржити накладення відповідальності можна тільки до Ради – замкнене коло, не інакше. А якщо особа вже зовсім не згодна – тоді до суду, але це не зупинить виконання рішення. Все це з високою вірогідністю призведе до тиску на ріелтерів та їх повної керованості очільниками Ради та Комісії, що аж ніяк не сприятиме прозорості цієї сфери.

Цікаво, що автори законопроекту № 3618 навіть обмежили Цивільний та Господарський кодекси України у питаннях регулювання ріелтерської діяльності. Що ж це поміж іншим ще одне свідчення необхідності багатовекторної доробки цього законопроекту і системного підходу до нормотворення у сфері операцій з нерухомістю (https://lb.ua/blog/olena_bardina/461175_yak_privatizuvati_riieltera_vsi.html). – 2020. – 03.07).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Валерія Коломієць, заступник міністра юстиції України з питань європейської інтеграції

Захист прав медичних працівників

В Україні трапляється немало випадків порушення прав медичних працівників, зокрема трудові та соціальні, відсутність гарантій фізичної безпеки, захист ділової репутації, честі та гідності медичних працівників в засобах масової інформації тощо. На жаль, про те, які права мають медики та що робити якщо їх порушують – досі не усі знають, а отже не знають як їх можна відстояти.

Які права мають медичні працівники?

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи) містить окрему статтю, яка передбачає професійні права та пільги медичних працівників.

Серед них: право на заняття медичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації; право на підвищення кваліфікації та перепідготовку у відповідних закладах та установах не рідше одного разу на п'ять років; право на належні умови професійної діяльності; право на обов'язкове страхування за рахунок власника закладу охорони здоров'я у разі заподіяння шкоди життю і здоров'ю медичного працівника у зв'язку з виконанням ним своїх професійних обов'язків у передбачених законодавством випадках; право на вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності та ін.

Слід звернути особливу увагу на ще одне право, передбачене статтею 78 Основ, – право на судовий захист професійної честі та гідності медика. Окрім того, відповідно до зазначеної статті медичному працівникові надається чимало пільг: він має право на скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку, пільгові умови пенсійного забезпечення, пільгове надання житла та забезпечення телефоном тощо.

Право медичного працівника на належні умови праці в умовах COVID-19

В умовах пандемії COVID-19 медичні працівники повинні мати належний захист у боротьбі з інфекцією. Адже саме вони на «передовій» і від них залежить надання медичної допомоги пацієнтам.

Згідно з п. «б» ч. 1 ст. 77 Основ медичні та фармацевтичні працівники мають право на належні умови професійної діяльності.

Так, відповідно до ст. 153 Кодексу законів про працю України на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці. Власник або уповноважений ним орган повинен, зокрема забезпечувати санітарно-гігієнічні умови, що запобігають виникненню професійних захворювань працівників.

Важливо пам'ятати! Власник або уповноважений ним орган не вправі вимагати від працівника виконання роботи, поєднаної з явною небезпекою для життя, а також в умовах, що не відповідають законодавству про охорону праці.

Відзначимо, що медичний працівник при порушенні його права на безпечні та нешкідливі умови праці має право:

відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або людей, які його оточують, і навколишнього середовища;

розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо роботодавець не виконує законодавства про охорону праці, не додержується умов колективного договору з цих питань.

Відповідно до ст. 39 Закону України «Про захист населення від інфекційних

хвороб» захворювання на інфекційні хвороби медичних та інших працівників, що пов'язані з виконанням професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб (надання медичної допомоги хворим на інфекційні хвороби, роботи в осередках інфекційних хвороб тощо), належать до професійних захворювань. Зазначені працівники державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ підлягають обов'язковому державному страхуванню на випадок захворювання на інфекційну хворобу в порядку та на умовах, установлених Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Порядку здійснення страхових виплат у разі захворювання або смерті медичних працівників у зв'язку з інфікуванням гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та визначення їх розмірів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 498, визначено страхові виплати медичним працівникам у разі встановлення інвалідності, або смерті від коронавірусної інфекції:

I група інвалідності – виплата становитиме 840 тисяч 800 грн;

II група інвалідності – 735 тисяч 700 грн;

III група інвалідності – 630 тисяч 600 грн.

Члени сім'ї, батьки, утриманці у разі смерті медичного працівника від коронавірусної інфекції під час виконання професійних обов'язків, отримають 1 мільйон 576 тисяч 500 грн.

Такі страхові виплати призначатимуться і виплачуватимуться за рахунок коштів державного бюджету органами Фонду соціального страхування України.

Що робити якщо права порушують?

Якщо ви вважаєте, що умови вашої роботи загрожують вашому здоров'ю чи здоров'ю людей, які вас оточують, а роботодавець не слідує нормам законодавства про охорону праці, ви маєте право:

відмовитись від дорученої роботи. Зверніться з заявою до відділу охорони праці вашого закладу охорони здоров'я. Фахівці цього

відділу разом з представником профспілки й уповноваженим трудового колективу мають дослідити і підтвердити цей факт. За цей період за медичним працівником зберігається середній заробіток (ст. 6 Закону України «Про охорону праці»);

розірвати трудовий договір за власним бажанням. У цьому випадку працівникові виплачується вихідна допомога в розмірі, передбаченому колективним договором, але не меншому за тримісячний заробіток (ч. 3 ст. 38, ст. 44 Кодексу законів про працю України).

Також ви маєте право звернутися до:

адміністрації медичного закладу для отримання роз'яснень, інформації щодо обставин порушених прав та отримати відповідь у письмовому вигляді у встановлений законом термін;

професійної спілки (у разі її утворення), до завдань якої, зокрема належить представництво інтересів працівників у взаємовідносинах з адміністрацією медичного закладу, іншими органами та установами, нагляд за дотриманням законодавства про працю;

територіального органу Державної служби України з питань праці, що займається наглядом за дотримання роботодавцем норм з охорони праці й безпечних умов праці;

правоохоронних органів, якщо ви постраждали від адміністративних чи кримінальних правопорушень;

суду за захистом своїх порушених прав. (https://censor.net.ua/blogs/3203570/zahist_prav_medichnih_pratsvnykiv). – 2020. – 22.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чебаненко, директор Програми «Право» Українського інституту майбутнього

Україна ризикує перетворитися на територію грального хаосу

Запропоновані рядом народних депутатів законопроекти №2285-д «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» та №2713 «Про

внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування доходів від організації та проведення азартних ігор» з великою долею вірогідності призведуть не тільки до легалізованої анархії на українському гральному ринку, а і принесуть мінімальні надходження до державного бюджету. Основою для таких висновків є аналіз негативного досвіду ряду країн, які вже пройшли шлях безконтрольної з боку держави легалізації грального бізнесу. Це, в першу чергу, Грузія, Молдова та Австралія.

Чинні редакції цих законопроектів багато експертів називають продуктом лобістських зусиль казино та компаній, що приймають онлайн-ставки. Крім того, ці документи вигідні тим, хто заробляє на рекламі грального бізнесу та розробники програм для ігор. Їхня діяльність в законопроектах або ніяк не регулюється, або має мінімальні обмеження.

Більш того, чинна редакція законопроекту №2285-д з великою вірогідністю перетворить Україну на територію грального хаосу, а близько 20% наших громадян, насамперед, дітей, поставлять під загрозу стати психічно залежними від азартних ігор – ігроманами.

Ті, хто просувають вказані законопроекти, намагаються ввести в правове поле України такі основні тези:

Перше. Вводяться норми кримінальної відповідальності, які будуть фактично недіючими. Так, за незаконну гральну діяльність пропонується як основне покарання штраф максимальним розміром в 850 тисяч гривень (зараз – 500 тисяч), розмір якого легко бути покритий за рахунок гравців. Відсутнє як покарання позбавлення волі (тоді як раніше авторами законопроекту проголошувались строки від шести до дванадцяти років). Ці злочини автори проекту не відносять вже до тяжких злочинів. А значить, неможливо буде проведення негласних слідчих (розшукових) дій та притягнення до відповідальності організаторів. Крім того, конфіскація майна за незаконний гральний бізнес, яка вважається фахівцями з кримінального права одним із найбільш дієвих механізмів впливу на правопорушника при корисних злочинах, в

проекті просто відсутня. А проєкт статті щодо порушень з боку правоохоронців у зв'язку з незаконним гральним бізнесом в принципі не витримує критики.

Друге. Податкові зміни до законодавства призведуть не тільки до неотримання Державним бюджетом великих сум надходжень, при чому, – на законних підставах, а до того, що гральний бізнес перетвориться в ще одну “податкову яму”, через яку будуть з-під оподаткування та відмиватися мільярди.

Третє. В законопроектах пропонується, щоб система державного онлайн моніторингу, яка є ключовою для контролю за реальним обігом грошей, була введена в експлуатацію як мінімум 2 роки після введення в дію закону. А положення про сертифікацію, тестування, оцінку відповідності грального обладнання в проєкті відсутні в принципі. Це призведе до хаосу на цьому ринку, відсутності контролю та мінімуму податків, при фактичній легалізації незаконного азартного бізнесу. А, наприклад, випадки, коли ті ж гральні автомати будуть діяти під прикриттям лотерейних терміналів, стануть нормою. Законною нормою.

Четверте. В законопроектах просувається цілий ряд корупційних норм: від усунення держави від контролю за діяльністю операторів грального ринку до фактичного підпорядкування Податковому комітету Верховної Ради України комісії – регулятора, всі рішення в якій будуть прийматися колегіально.

До речі, на не тільки незаконність, а і неконституційність цілого ряду положень вказаного проєкту вже вказало Головне юридичне управління Верховної Ради України.

Держава повинна допомогти азартним людям не втратити своє здоров'я, а часом і життя, адже гральна залежність стоїть в одному ряду з іншими психіатричними розладами, такими як наркоманія, алкоголізм та будь-яка інша хвороблива залежність, що руйнує особистість. Також закон повинен встановити рівні правила для всіх учасників ринку, але диференціювати правила для операторів ігор з різним ступенем ризику формування ігроманії у гравців.

Крім того, одного закону, навіть з потужними правоохоронними органами, замало, щоб

легалізація дала бажаний для суспільства ефект.

На жаль, всі заявлені за останні роки спроби легалізувати азартний ринок не керуються державницьким наміром захистити здоров'я і гаманець гравця, встановити й забезпечити правила чесної гри, запровадити прозорий фінансовий контроль за оборотами грошей операторів для реального наповнення бюджету від податків з гри.

Тож висловлю не тільки особисту думку, а і позицію Українського інституту майбутнього: гральний бізнес в Україні потребує легалізації. Тим не менш, вказані вище законопроекти не вирішують жодного з проголошених раніше, в тому числі, Президентом України, проблемних питань: залучення інвестицій, підтримка туризму чи збільшення надходжень до державного бюджету.

Крім того, ряд народних депутатів заявили про підтримку позиції Українського інституту майбутнього щодо цього питання. Вони переконані, що попри величезну роботу, проведену Комітетом та врахування великої кількості поправок, редакція законопроекту до другого читання загалом не досягає поставлених цілей регулювання ринку азартних ігор. Йдеться про запобігання широкого залучення усіх верств населення, передусім, молоді до азартних ігор. На їх думку, законопроект фактично спрямований на видачу ліцензій та легалізацію грального бізнесу в інтересах кількох монопольних брендів. Принциповою вадою цього законопроекту є відкладення дії системи онлайн-моніторингу на 2 з половиною роки, що означатиме легалізацію незаконного азартного бізнесу без належного контролю та податків. Тож деякі депутати вважають, що цей законопроект має бути відправлений на повторне друге читання, адже на одній шальці терезів є заявлені 4 мільярди гривень надходжень до бюджету, а на іншій – мільйони життів і доль українців (https://censor.net.ua/blogs/3203803/ukrana_riziku_peretvoritisa_na_teritoryu_gralnogo_haosu). – 2020. – 23.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Цимбалюк, народний депутат України

Децентралізація по-українськи. З таємницями і поспіхом

Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади було прийнято в липні 2009 року. Ще тоді термін «децентралізація» для українського суспільства був новим, а суть розуміли одиниці.

В ідеалі ж децентралізація – це інструмент для зростання громад, а відтак, і регіонів. Тому завершення передачі повноважень з центру на місця має відбуватися зі збільшенням уваги держави до регіональної політики. В країні Європи за таких умов розвивають міста і села, надають людям ентузіазму та можливості для покращення свого добробуту на місці, творять згуртованість держави та суспільства.

Наголошую – це лише в ідеалі. Зараз же нинішня влада має намір до місцевих виборів завершити реформу децентралізації і провести голосування до рад новостворених ОТГ та об'єднаних районів. Проте є декілька «але», які й можуть призвести до того, що вибори відбудуться за старою системою – змішаною, а українці обиратимуть склад до класичних районних рад.

Минулого тижня Комітет Верховної Ради із питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування відклав розгляд підготовленого Кабміном проекту постанови про утворення в Україні нових районів. Зокрема, й через те, щоб врегулювати конфліктні питання в деяких областях. Окрім того, акт має йти в парламентську залу разом з проектом змін до Бюджетного Кодексу, який забезпечує громади ресурсами і робить незалежними від впливу районних еліт.

Щодо районів, то з нинішніх 490 має стати 129, зокрема 10 – в анексованому Росією Криму, 7 – на тимчасово окупованих територіях Донбасу. Напередодні місцевих виборів влада має чітко сказати за яким принципом

обиратимуть депутатів до місцевих рад. Часу обмаль. Попереду в парламенту перед літніми канікулами ще два сесійні тижні і майже 4 тисячі поправок до виборчого кодексу, а запитань більше, ніж відповідей. Немає чіткого бачення й за яким виборчим законодавством відбуватимуться вибори...

Як наслідок, через відсутність консолідованої позиції сучасної української влади щодо реформи відбувається повна дезорієнтація суспільства, і це стає проблемою як самої влади, так і загалом українців.

При цьому «причесати» усі децентралізаційні та виборчі нюанси, як це часто буває в нашій країні, доведеться поспіхом. Насамперед через те, що країна вже не встигає вчасно завершити процес внесення змін до Конституції, які б стали комплексним законодавчим підґрунтям для реформи. Тож, очевидно, доведеться діяти «точково», через ухвалення окремих законів і підзаконних актів. Причому, й часу для ретельного доопрацювання цих рішень обмаль. А отже – можливі помилки, які доведеться виправляти вже після реформи та, вочевидь, опісля місцевих виборів. Тому дуже важливо максимально унеможливити допущення таких помилок на етапі підготовки і розгляду документів парламентом.

Нинішня влада має конкретно сказати, що реформа децентралізації на фінішному етапі провалена, оскільки маємо масове невдоволення громадян укрупненням районів. Й тим більше, після неприйняття Радою програми дій Кабміну не маємо впевненості, що підтримка районування України в сесійній залі знайде необхідну кількість голосів. Практично в кожній області є недопрацювання і окремі думки громад – це стосується як поділу районів, так і належності окремих населених пунктів до ОТГ.

В підсумку нівелюється основний принцип децентралізації – добровільне об'єднання. Бо насправді не можна взяти і просто покреслити карту України, забуваючи, що за кожним розчерком стоять долі сотень тисяч наших співгромадян.

Хорошим прикладом у передачі самостійності на місця для України може стати

Польща або ж Німеччина (там адміністративна реформа відбулася ще 40 років тому). В обох країнах центральна влада допомогла на місцях провести оптимізацію шкіл, садочків, медичних закладів, а після того передала громадам важелі впливу та бюджет.

У нашій країні здебільшого все відбувається навпаки: реформу намагаються закінчити без змін в адміністративному устрої чи державному управлінні. Вочевидь, така модель є завідома хибною, адже має бути системний підхід, який би базувався на зміні в територіально-адміністративному поділі, а потім на це накладалися б інші реформи, які могли б функціонувати в комплексі.

Висновок наразі напрошується єдиний – головна ціль децентралізації – перетворити Україну з централізованої країни в країну сильних громад, не досягнута. Бо зараз стрімко скорочуються бюджети всіх: і міст, і нових ОТГ, і старих громад, яких об'єднали під місцеві вибори. Якщо не буде фінансів, то ефекту децентралізації неможливо досягнути. А Україна отримає нову кризу – адміністративну... (https://censor.net.ua/blogs/3204068/detsentralzatsya_poukranski_z_tamnitsyami_posphom). – 2020. – 24.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Антон Красов, юрист, правозахисник, тренер, консультант

Хід розгляду законопроекту №3553 (призов резервістів)

Зважаючи на резонанс теми можливого призову резервістів (законопроект #3553), продовжую тримати руку на пульсі цього питання.

Для тих, хто не в курсі, законопроект №3553, середіншого, передбачає запровадження призову резервістів оперативного резерву першої черги без оголошення мобілізації строком на 6 місяців.

Детально про суть законопроекту, причини та наслідки його прийняття детально розписано тут:

На даний час законопроект проходить підготовчі регламентні процедури, які передують його розгляду на пленарному засіданні.

22.06.2020 р. з'явився висновок головного науково-експертного управління (ГНЕУ) щодо цього законопроекту.

висновку звертається увага на застереження, про які йшлося у моїй попередній статті. Зокрема, ГНЕУ висловлює такі зауваження, як:

1) Виникає питання щодо узгодженості з конституційними приписами наданих у законопроекті Президенту України повноважень щодо неодноразового призову на військову службу без оголошення мобілізації осіб, які вже відслужили відповідні строки військової служби і зараховані у резерв першої черги, а також визначення ним завдань, строків, обсягів та порядку проведення такого призову.

2) Відсутність чітких формулювань та визначених законом підстав проведення такого призову може негативно позначитись на принципах соціальної справедливості, правах і свободах резервістів (див. зауваження до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»). . Адже в разі прийняття проекту в Україні з'явиться категорія осіб, які на відміну від інших військовозобов'язаних громадян можуть бути неодноразово залучені до несення військової служби у мирний час незалежно від їх волі і бажання уже після того, як вони відслужили військову службу за призовом чи контрактом.

3) Неодноразовий призов.

З огляду на продовження дії в Україні особливого періоду відповідно до запропонованих у проекті новел особи, які вже відслужили військову службу за контрактом або за призовом, у тому числі, і під час мобілізації, і, можливо, перебували у зоні АТО/ООС, можуть бути знову призвані на військову службу для доукомплектування (оперативного доукомплектування) Збройних Сил України та інших військових формувань. Причому, виходячи зі змісту законопроекту, призов вказаних осіб може відбуватись неодноразово, якщо після звільнення осіб, які вже відслужили цей вид військової служби (за призовом осіб із

числа резервістів в особливий період), пройшло більше року (див. п. 3 ч. 7 ст. 39-1 Закону в редакції проекту).

4) Недостатнє обґрунтування необхідності повторного призову на службу.

Так, вказівка у пояснювальній записці, що даний законопроект розроблено «у зв'язку з необхідністю удосконалення організаційно-правових засад комплектування Збройних Сил України та інших утворених відповідно до закону України військових формувань високопрофесійним особовим складом як у мирний час, так і в особливий період», не пояснює необхідність повторного призову на військову службу без оголошення мобілізації осіб, які вже відслужили визначені контрактом або призовом строки військової служби, і навіть брали участь у бойових діях.

5) Занадто широкі повноваження Президента щодо самостійного, на власний розсуд визначення строків, обсягів та порядку проведення призову резервістів.

Так, віднесення до дискреційних повноважень Президента України визначення завдань, строків, обсягів та порядку проведення призову на військову службу осіб із числа резервістів в особливий період без оголошення мобілізації і поза парламентським контролем, на нашу думку, не узгоджується зі ст. 19 Конституції України, за якою органи державної

влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

б) виникає сумнів щодо узгодженості з конституційними приписами передбачених у законопроекті повноважень Президента України щодо проведення повторного призову на військову службу осіб без оголошення мобілізації.

7) Нечітка термінологія.

Поняття «оперативне доукомплектування» у проекті не визначено, що створює можливість для його неоднозначного тлумачення та застосування, і може негативно позначитись на правах та свободах громадян України.

Узагальнений висновок Головного науково-експертного управління: законопроект потребує істотного доопрацювання.

Даний висновок фактично означає необхідність повного перегляду законопроекту та неможливість його прийняття в такому вигляді. Це ще раз підтверджує занепокоєння на негативні наслідки законопроекту, описані у минулій публікації.

Далі очікуватимемо висновок головного комітету (https://censor.net.ua/blogs/3205162/hd_rozglyadu_zakonoproektu_3553_prizov_rezervstv). – 2020. – 30.06).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 12 (197) 2020**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 24.07.2020.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,41.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net